

1

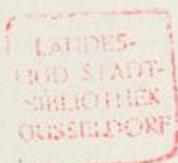
Questio magi-
stralis a venerando magistro
Lamberto de Monte artium et
sacre theologie professore eximio vigilatissime pgesta. osten-
dens per auctoritates scripture diuine quid iuxta saniozem do-
ctoru sententiam probabilis dici possit de saluatiōe **A**resto-
telis stragrite nati **A**icomaci grecozu omniu sapientissimi

Quid ne timeas rabidi canis ora libelle
Tibis in aduersos. qui tucatur babes.

In eximium excellentemq; artiū z sacre so-
phie p̄fessorem dñm Lambertū de Monte

Epigramma

Te decet eterne vir sollertissime fame
Dunus. et in nullo laus obitura die
Te Lambertes senes clari. iuuenesq; loquentur
Et Mons a cuius nomine nomen habes
Aurea te celebrat scripture pagina sancte
Te memorant turbe quelibet ora bone
Nūc iterum sensit tua pabula leta iuuentus
Pabula delicias inter habenda sacras
Per que Nicomaci latebrosa volumina nati
Scire licet. toto credite vela freto
Credite vela freto. tutum mare reddidit. ante
Quod nisi cum scopulis ventus z vnda fuit
Commento iuuat anime. phisiceq; salebras
Non intellecti quo carere libri
Pro meritis versus licet z referantur honores
In laudes huius nil satis esse potest



De saluatione Arestotelis



Vestio inci

dentaliter mora diffuse rasmien ac amplissime p venerabilem magistrū nostrū **L**am bertuz de **D**onte sacratis sine theologie p fessorem ex imiū in sua lectione ordinaria prosequita. circa hoc verbum sapientia a sapiēcie p sūmo caplo scriptum. **S**ana

biles fecit natōes orbis terrarū **T**ū ob singularē amozē erga phoz. pncipez **A**resto. cui doctrinā iuxta fidelissimā interpretationem sancti z angelici doctoris **T**home **A**quinar. **C**olonie in gymnico monte quadraginta circiter annos propagauit. ac p lucidissimas similitudines edisseruit. vt sua post se relicta testant p clara opera. **T**ū etiam ppter nōnullos pncipiter dicentes **A**restotelem z omnes gentiles phos. qui fuerūt tempore date legis fuisse in statu eterne damnatōis. **I**n qua qdem questione specialius descendit quid iuxta famozē doctorū sententiā p babilius dici possit de salute **A**restotelis.

Queritur

Itaqz vtrū p omni tpe seculi nationes terrarū poterant ab oim rerū pditore psequi salutem beatitū dms eterne **P**ro respōsione est pmo sciēdū. q ista questio loquit z expsse mouet de salute eterne. de qua psalmo. xxxvii. dr. **S**alus iustozum a domino. **I**n quo pncipaliter ad litteram dicitur ymus cithareda **D**auid conatur ostendere q malozum prosperitas sit ptemnenda atqz iustozum appetenda. quoniā iusti semper melioz sunt pdicionis. etiam si pro hoc tempore disfortuna patiantur. q̄uis hominibz tm sensibilia considerantibz videatur contrariū. **S**ic enim **D**auid innocens et iustus parentes sui z fratres atqz multi iusti temporaliter in principio affligi videbantur. z **S**aul rex **D**oech armiger suus. z postea **A**bsolon z **A**chitofel et plures multi videbātur in prosperitate temporalū multum sublimari. vnde z aliqui dixerunt q hec propositio psalms ad litterā de salute que est in prosperitate temporalit exponi posset. **V**idetur tamen in multis particulis psalms de illa salute minus zuenienter exponi. vt ibi **I**usti hereditabūt terram. z habitabūt in seculum seculi sup eam. quod dictum p̄rie intelligitur de terra viuentium cum illa sola inhabitari possit in seculuz seculi. et ideo specialiter iustozum eterna salutis est a domino **Q**uius ratio est. quia q̄uis omne bonū sit a deo sicut ab omnium rerū conditore et gubernatore. specialius tamen illa cōferre dicitur que immediate ab eo conferitur. beatitudo autem eterna immediate z nō per agentia naturalia amūstrat. sicut prosperitas temporalis.

Ad q̄stionē q̄ fm hoc dōm est q loquēdo de illa salute eterna deus p omni tēpore seculi sufficiēter de illa hoibz puidit. quoniam fm apostoli p̄ma ad **T**himotheuz sc̄cūdo. deus vult omnes homines saluos fieri. et ad cognitionem veritatis puenire. quod nō esset nisi de remedijs salutis sufficiēter prouideret **P**otest autem quadruplex tempus mūdi designari. **P**rimū sub lege nature ante circūcisionem quod curreat a pncipio mundi vsqz ad tempus **A**brahe ptinens annos tria milia centū z octuaginta quattuoz. **S**ecūduz est post circūcisionem ante legem veterem datam **D**oyli tempore egressiois filiozū

de egypto. quod continet quingentos z quattuoz annos **T**ercū est sub lege veteri quod durauit vsqz ad p̄mulgationem euangeli. et ptinet annos mille quingentos z quadraginta quinqz **Q**uartum est tempus sub lege noua euangelica. q̄ durabit vsqz ad finem mundi ptinens annos clausos in secreto diuini p̄sili. **T**ūc ponit ista

Conclusio

Gentiles in tribz p̄mis temporibz poterāt esse in statu salutis q̄uis nō post tēpus p̄mulgatois euāgelice legē **P**ro declaratiōe istī p̄sonis sciēdū q̄ gētilis dr q̄ sic est q̄lis ē genus **C**hrīstianus em baptizatur. z iudēus circūciditur. z sic quilibet eoz aliq̄liter mutatur non manens qualis est genus **I**ntendo igitur p ordinez de quoliter tempore p̄positum ostendere non pcedendo p rationes sed p̄cipue per autoritates sacre scripture. atqz sanctorum doctorū. quoniā naturales rōnes in theologicis m̄is nū autoritatibus sunt efficaces. **I**n pmo igit tempore sacra scriptura multos bonos fuisse atqz dignos salute eterna manifeste testatur. pmo de **A**bel. genē. iij. de quodicit q̄ dñs respexit ad **A**bel z ad munera eius. sup quo p̄bo oēs doctozes p̄formiter dicunt q̄ in gratia dei fuit per quā dicit eū respexisse. que facit dignū vita eterna. z munera eius. i. operatiōes eius q̄ ex gratia dicitur meritoria vite eterne. **E**x quo etiā non incōuenienter apud doctozes p̄thomartyz dr simpliciter. qz sc̄dm tps p̄m fuit q̄ p cultu dei moztē sustinuit. ex hoc em frater suus **C**hain occidit eum qz munera fratris vidit accepta corā deo. **C**um ergo sc̄dm beatum **A**ustī. causa facit martirē manifestū est euz fuisse martirē. **N**ec est dubitatiōe dignum quin filij ade per patrem edocti coluerint deuz per oblationes quas deo offerebant. sicut textus scripture docet de **C**ayn et **A**bel **E**x quo cōsequenter claret q̄ ad eam etiam post lapsum fuit cultoz dei singularis. vnde ip̄m fuisse in statu salutis nemo ambiguit tam doctorūz latinorū q̄ hebreozū. et hoc ideo. qz decimo huius littere loquens de adam dr. q̄ sapiētia eduxit illū de delicto suo. vbi glosa dicit. q̄ dedit ei indulgentiā peccati sui dādo ei gratiā penitēdi z finaliter p̄seuerandi in penitētia immo historie hebreozū ip̄m sanctū p̄phetā fuisse dicunt q̄ satis cōcordat cum expositoribz latinis genē. iij. vbi dicitur in textu **C**ognouit adam adhuc vxozem suā **P**ostillatoz dicit. q̄ **A**dā p̄posuit vltterius semp p̄tinere p̄pter occasiōē **A**bel. sed p̄pheticē cognouit q̄ eua adhuc pareret filium a quo salus mūdi in tempore plenitudinis pueniret. **E**t ideo post natiuitatē **S**eth filij sui dixit posuit mihi deus semen aliud p **A**bel id est iustū et bonū. sicut fuit **A**bel a quo descendit sanctorū sanct⁹ chri stus **D**einde de **E**nos filio **S**eth filij ade plane dicit in textu genē. iij. q̄ ip̄e incepit inuocare nomen dñi. **E**t dr incepit sc̄dm postillatozē. quia filijs **C**hain ad idolatriam declinantibz imo ydolatriis. sc̄dm **P**ost. qui dicit idolatrias a filijs **C**hain incepisse. cui concordat glosa decretorū. xxxv. q. i. cum igit **S** filij dei. **Q**uāuis alij dicant eam incepisse a **Nemroth**. de quo genē. x. q̄ ē añ tpa **A**brahe. aliqui circa tēpora **A**brahe. vt sanct⁹ **T**homas in. iij. dif. i. q. ij. articulo p̄mo. q. ij. ad p̄mū **O** p̄ concordia dōm. q̄ dr incepisse sc̄dm augmētū eius. non sc̄dm p̄mū incitiū **D**icit ergo **E**nos incepisse inuocare nomen dñi. qz ip̄e inuenit qdā p̄ba deuota cū deuotis gestis ad laudādū z deprecandū deū. ex quo clare p̄t ip̄m fuisse cultozē dei **C**ōsequēter de filio **J**areth **E**noch q̄ fuit

De saluatione

quintus post zeth filium a deo dicit scriptura gen. v. q. am-
bulauit coram deo et non apparuit quia tulit eum deus. **Ad**
fin catholicos exponit quia deus tulit eum in paradisu ter-
restrem et inde erabit simul cum helia ubi translato ad p-
dicandum contra perfidias antichristi. ex quo manifestum est ipsum
fuisse et esse in statu salutis. **Item** de noe dicit scriptura
gen. vi. q. noe iuuenit gratiam coram domino deo. et statim addit
quod noe vir iustus et perfectus fuit in generationibus suis. et cum deo
ambulauit. quod solus de eo dicitur quod est in statu salutis. **Et** ideo
paulo ante in eodem capitulo vocat noe et alios de zeth natos
filios dei. cum dicitur quod filij dei. glosa. i. nati de zeth qui in-
structi in cultu diuino deum coluerunt ex quo vocantur filij
eius. et sequitur in textu videntes filias hominum. id est des-
cendentes a **Lam** que erant curiose dissolute et lubrice. iux-
ta expositionem **Postilla**. **Et** concordat textus decreti ubi
supra. **Et** quo pater quod descendentes a **Zeth** usque ad noe
sunt **Enos** **Lainan** **Salalehel** **Jareth** **Enoch** **Da-**
chusale et **Lamech** (non ille bigamus qui descendit per **Lam**)
et **mathusalem** fuerunt boni et in cultu diuino deuoti. et per
sequens in statu salutis. **Item** **Augustinus** xiiij. de ciuitate dei
cap. ultimo. et primo capitulo libri undecimi. dicit primos pa-
rentes duas fecisse ciuitates propter amorem duorum. scilicet dei et
mundi. et **Abel** cui successit **Zeth** primus fuit in ciuitate
dei. et **Chayn** cum suis in ciuitate mundi. **De**inde post
diuinius patris id est de **Sem** filio **Noe** cum sua posteritate. dicit
in **genesis** .ix. ubi prophetice noe loquens filiis suis de
Sem dicitur. **Benedictus dominus deus Sem**. ubi secundum
omnes expositores notatur quod cultus unius dei usque ad
christum esset remansurus apud filios **Sem**. alijs ad ido-
latriam declinantibus. de quo diuino cultu constat quod faci-
at homines dignos vite eterne. **Et** ideo **Noe** de futuris
prophetas subdit. habitet deus in tabernaculis **Sem**. quia
uis enim prophetauerat ipsi iaphet multitudinis plus melio-
ra tamen ipsi **Sem**. prophetabat scilicet quod deus habitaret in ta-
bernaculis suis per verum cultum quia a filiis ab ipso descendenti-
bus factum est tabernaculum federis tempore moysi et res-
plum tempore **Salomonis**. in quibus deus specialiter inha-
bitauit faciendo in ipsis mirabilia atque dando in eis diu-
ina responsa. sicut patet discurrenti textus veteris testame-
ti. unde patet quod plurimi descendentes de **Sem** serua-
uerunt cultum unius veri dei quamuis scriptura de hoc in
particulari non faciat mentionem. **Cuius** causam ponit **Aug-**
ustinus .xvi. de ciuitate dei **Post** inquit benedictionem **Noe**
usque ad **Abraham** nulla fit mentio aliquorum iustorum. nec
tamen illos defuisse crediderim sed si omnes commemorantur
nimis longum fieret et esset hoc magis historica diligentia
quam prophetica prudentia. dicunt tamen satis expressisse hebrei quod
Heber tertius a **Sem** sanctus fuit atque habuit spiritum
prophetie. **Sicut** ex diuersis historiarij libris de multis sile-
t inuenit quibus sacre littere de hoc parum tradant. **Sufficit**
tamen ostendisse ex canone sacre scripture quod aliquid pro tempore
fuerint in statu eterne salutis.

Primo dubitatur Quibus vijs hi sa-
luti persequi poterant
Ad quod per sacramenta per omnia legi nature quam illi ser-
uabant. quamuis enim in statu ante peccatum non fuerint sa-
cramenta necessaria. **Nec** quantum ad peccati curationem cum pro
peccatum non precesserit. nec quantum ad eruditionem cum pro
tempore hoc recipere non habuit cognitionem diuinorum ex sensi-
bilibus. et sic sacramenta repugnabant statui innocencie in quo hoc
debebat a deo edoceri tamen statim per patrem fuerunt sacramenta

necaria quod ad verum quod et hanc necessitate congruente ut scilicet homo ex
sensibilibus de spiritualibus erudiret et affectum quem habuit
ad sensibilia in deum referret. et ideo non sufficit ad salutem
sola naturalis cognitio nec opera talem cognitionem con-
sequentia. sed exigebat fides aliquorum quod supra rationem scilicet
Et post lapsum specialiter requirebat fides de repara-
tione per quam daretur medicina morbi. et ideo in statu illo non
tamen erant necessaria opera que sunt de dictamine legis natu-
ralis. sed etiam aliqua que essent. prestationes et signa eorum
que ad reparationem pertinebant. et hec erant illius tem-
poris sacramenta sicut sacrificia decime oblationes et huius-
modi. sicut enim antiqui patres redemptionis christi partici-
pes effecti sunt per sacramenta que erant signa futuri. ita et in
nos redemptio peruenit mediantibus aliquibus sacramentis sig-
nificantibus quod iam factum est que sunt sacramenta noue legis
Item per quod nostra sacramenta scilicet perfectiora que fuerunt in veteri
lege et in veteri lege quam in lege nature **Quia** vero est quod versus
sacramentorum sequitur cognitionem de deo que per hoc tempore per-
fectior est **Sed** quia omnes isti per proprium opus saluari scilicet
questio relinquuntur de paruulis in lege nature ante circuncisionem
et legem. et in tempore circuncisionis ante octauam
diem **Sed** dicitur est quod cum peccatum originale sit pec-
catum nature. natura autem reparari non poterat nisi per christum
quod solus potest operari in totam naturam merendo propter
gratiam capitis. **Ideo** nunquam poterat remitti peccatum origi-
nale alicuius nisi facta relatione et quadam continuatione
illius qui curari debebat ad christum. quod per fidem fiebat.
et ideo fides mediatoris semper fuit efficax ad curam
dum ab originali. propria quod in illis qui usum liberi arbi-
trij habebant. alijs vero sufficit fides aliena ut nec eis
oino deesset diuinum remedium. iuxta textum patris lecto-
nis quod deus fecit sanabiles nationes orbis terrarum
Et si gratia que nunc fides pariter relata ad prolem non suffi-
ciat per tempore euangelice legis **Respondet** quod nunc datur reme-
dium magis salubre et efficax. scilicet baptismus quo omnes
faciliter vri possunt. nec potuit fides matris relata ad pro-
lem antequam nasceretur ex utero. plene expurgare de pecca-
to originali. quia nondum repurat alius homo a matre diuisus
Sicut nec plures in utero matris existentes baptisari potest propter
eandem causam. et sic eque generale remedium
Sed forsitan de his nulli dubium fuit posteriora autem tempora ma-
iorem vident difficultatem afferre pro eo quod multis apparet
non tam autentice dicendum quod a tempore **Abrahe** cui data
est circuncisio et moysi cui data est lex absque circuncisione
aut obseruancia legis aliquid fuerit in statu eterne salutis quoniam
textus biblie ulterius descendit de **Abraham** et plura et
Nec omnes descendentes ab **Abraham** circuncisione acceperunt
quoniam circuncisio erat remedium per originale cum figuratone
sanctificationis nascitur in eis. **Item** hoc remedium tantum il-
li populo pretebat a quo christus nasciturus erat. quod
solus fuit verus de populo descendente per **Isaac** et **iacob**.
Apud alios autem manebat eadem remedia que fuerant ante
circuncisionem data. quia eis non oportebat specialia documeta
sanctitatis et remedia dare. **Et** ideo sicut dicit apostolus
ad romanos .ix. quantum ad promissionem factam **Abrahe** separa-
tus est per electionem dei. **Isaac** ab **Imabele** et **Jacob** ab
Esau. **Non** autem aliqua segregatio facta est in filiis israel.
et ideo omnes filij israel primebantur ad populum dei pecu-
liarem. et propter hoc illis solis circuncisio pretebat quasi
nuncius a familia **Abrahe** separatis. sed **Ismael** et **Esau**
tenebantur ad circuncisionem quod iuerant in familia patrum
non autem post recessum ab eis. **Nec** ponit **sanctus** **Tho-**

Vse

Sem filius Noe

Quibus vijs hi saluti persequi poterant
quoniam fuerunt per legem nature
ante circumcisionem

Arestotelis

circūcidit dicitur em̄ ibi sic iudeis ad quos confugerat
Cum deus noster dederit hanc libertate seruis suis sit z
 dñs recū in medio nri vt sicut placuerit tibi ita cuz tuis
 oibus pseruieris nobiscū zc. Quā electionē nō dedisset
 ppls p illo tpe multū deuotus. vt ibi notat. illi achior. si
 in gētilitate manēs esset in statu dānationis. **O**ctauo
 sup illo Job. xxij. **M**ādaris labioꝝ eius nō recessi dē
 sanctus **T**ho. q̄ etiā gentilibz sicut iudeis erant tradita
 aliq̄ mādarā q̄uis nō in ea specificatōne. **N**ono **J**ob.
 etiā cognouit q̄ deus vocaret gētes nō circūcidit in suaz
 salutē. vii **G**regor. ix. libro moralū. caplo. cxxvi. sup illo
 verbo scio qm̄ vniuersos memineris dē in psona **J**ob
 tur de me trepido qm̄ vniuersas gentes qz colligis scio.
Idem pz ex diuersis locis psalmoz. pmo psalmo sexa
 gesimo q̄to vbi psalmista ad lrās loquēs de reditu capti
 uitate bābilonic statim dē tibi reddet votuz in hierusalē
 sez in reditu a captiuitate p̄dicta in rēplo. **E**t deinde sub
 dif. ad te om̄is caro veniet. sez ad adorandū in rēplo recē
 dīficato. z est ibi fm̄ **P**ostil. loquutio p singulis generū.
 qz de singulis nationibz aliqui adorabāt in rēplo. **S**ecūdo
 idē pz psalmo. lxxv. vbi dē. **O**mnes gentes quascūqz
 fecisti venient et adorabūt. vbi ad lrām **D**avid p̄posuit
 si liberaret a saule p qua in hoc psalmo p̄ncipaliter ad lit
 terā orat z ad regnuz p̄moueret iuxta vnctōne sibi factā
 a samuele. p̄se edificaret dño templū famosum ad qd nō
 solum cōstiterent iudei. sed etiā gentiles longinqz. z ideo
 rēplo edificato valde notabiliter etiā **S**alomō dedica
 uit tēplū p alienigenis sic dīcēs. tercio regū octauo. insup
 et alienigena q̄ nō est de populo tuo israhel cuz venire de
 terra longinqz p̄ter nomē tuū zc. **E**t seq̄tur post pau
 ca z orauerit in hoc loco tu exaudies in celo. z facies om̄
 nia p q̄bus te rogauerit alienigena zc. z sic pz q̄ alieni a
 circūcisione etiā colebāt deū in tēplo. **I**tem psal. cxxij. in q̄
 dauid ostendendū vultatē latine dē. q̄ domus **A**ron ad
 quā spectabat sacerdotium z domus israhel sperauerūt in
 dño z adiuti sunt ab eo. p̄ter addit q̄ etiā om̄es qui spe
 rauerūt in dño z timent dñm adiutores eoz. sit dñs tribuē
 do vitā eternā. **Q**uod fm̄ glosatores cōcorditer intelli
 gūt de gentibz deū timentibz timore filiali p̄ter qd addit
 benedixit oibus qui timent dñm pusillis cū maioribz. **I**tem
 sup illo verbo psal. cxxij. **Q**ui statit in domo dñi in
 arrijs. dicit doctores cōiter q̄ p̄ter atrium sacerdotū vbi
 offerbant in hierusalē hostie. erant alia atria. vbi vulga
 res vacabant orationi et in vno eoz recipiebant gentiles
 qui veniebant in hierusalē causa orōnis. **P**ez q̄ q̄ genti
 les etiā adorabāt deū in tēplo. z sic fuerūt in statu salutē.
Deinde pz idē **D**anielis tercio sup illo verbo. benedi
 cite om̄es religiosi dē **P**ostil. q̄ hoc addit. qz nō soluz de
 populo israhel. sed etiā in alijs populis erāt aliq̄ q̄ speciali
 cultu colebant dñm q̄ dicunt ibi religiosi. **I**tem **D**anie
 lis q̄ro dē idē **P**ostil. qz scriptura terminat historiaz ip
 sius **N**abuchodonosor in sui humiliatōne z diuine vir
 tutis et fidei confessione. qz recognouit vt in textu dē q̄
 deus celi supbos corde humiliat. zc. iō fuerit in statu salu
 ris z saluatus. z hoc idem ponit in decretis. xxij. q. q̄tra
Nabuchodonosor. **E**t idē **P**ostil. ex eadē causa. quia sez
 scriptura t̄m̄at historia ipsius **S**alomōnis in malo ido
 latrie dē q̄ ideo sic dānatus. **E**t ad hoc addit vnā rōem
 secūdo regū septimo. q̄ nō penituit. p̄t q̄dam hebrei
 ponunt sup ecclesiasten secūdo caplo. qz si vere penitisset cū
 esset rex valde potens cui nullus de populo auderet p̄di
 cere destruxisset tēpla deoz q̄ edificauerat vt videt q̄ tñ

stererūt vsqz ad tpa **J**osie regis. vt habet. iij. regū. xxij. in
 additōe tñ ad postilla. ista rō soluit z hebrei z mlti docto
 res catholici tenent oppositū in expōne textus. puerbioꝝ
 xxx. vbi videat. **I**tem sup illud **I**one p̄mo. timuerūt vi
 ri dñm dē **P**ostil. q̄ ex signis visis in tēpestare que soluz
 inuasit nauē in qua erat **J**onas alijs sine piculo existētibz.
Item de preparatōe piscis ad deglutiedū z t̄raquillitate
 maris post emissionē **J**one viri q̄ in nauē erāt p̄uerū s̄z
 ad colendū verū deū qui dē dñs absolute. qz h̄z sup oem
 creaturā dominū. **E**t hoc bonū deus elicit ex malo **J**o
 ne. z tñ ex eodē manifestū est q̄ pus fuerūt gentiles colē
 res diuersos deos. dē tñ in eodē cap. sup. q̄ qliter vir da
 mauit ad deū suū. vbi dē **R**abusal. q̄ erant gentiles duer
 soꝝ ritūū. **A**d idē expōit **P**ostil. illud sophonie secūdo.
Adorabunt eū viri de loco suo z om̄es insule gentiuz. q̄
 p viros intelligit iudeos. z p insulas gentiū intelligit po
 pulū gentile quoz aliqui ex singulis insulis veniebāt ad
 adorandū deum in hierusalē. **I**tem **Z**acharie sexto vbi post
 mediū capli tractat de reedificatōe tēplū de quo dē p̄phe
 ta q̄ illi qui p̄cul sunt veniet ad templū edificatū. qd fm̄
Postil. intelligit de gentibz qui ex deuotōe ad rēplū veni
 ri essent ibi offerētes munera. z iō seq̄tur z edificabunt in
 tēplo dñi **P**ostil. offerēdo ibi p̄ciosa munera tēplo neces
 saria. fm̄ illud quod habetur secūdo machabeoz caplo
 tercio. fiebat vero qz z ipi reges z p̄ncipes locuz summo
 honore dignū ducerēt z templū maximis mumentis illu
 strarēt. **I**tem secūdo machabeoz tercio dē. q̄ templū scdm̄
 pio sui veneratōe p̄ totum mundū honorabat quod fuit
 qz aliqui gentiles ibi colebant deuz sicut etiā dē glosa z
Postil. **I**tem ibi addit q̄ **S**eleucus iners frater anthio
 chi epiphānis obtulit sacrificia z munera in hierusalē. **E**t
 quibz pz ex textu sacre scripture veteris legis multos ex
 tra circūcisionē p̄ tēpore circūcisionis fuisse in statu salu
 tis. **P**ostest etiā idē ostendi ex scriptura noui testamēti.
Barthei. xij. q̄ viri minime (qui sez fuerūt gentiles) sur
 gent in iudicio cum generatione ista sez iudeoz z eodē
 nabunt eā. ergo p̄ verbū christi isti erunt saluati. z tñ fue
 runt gentiles extra iudaismū venientes. **I**tem seq̄tur re
 gina austre surget cū generatōe ista z cōdenabit eā. q̄ tal
 men fuit gentilis. **I**tem **J**ohānis duodecimo. **Q**uando
 christo turba obuia venit dē q̄ erant quidam gentiles ex
 his qui ascenderant vt adorarent in die festo. qui p̄ phis
 lipū perebant videre **J**esum zc. **E**t quo textu plane ha
 betur q̄ multi gentiles coluerunt deum non solum man
 nentes in proprijs mansionibus. sed etiam certis tempo
 ribz accesserunt locum orationis in hierusalē. vbi des
 us expressius z per certa sacrificia atqz expressas cerimo
 nias colebatur. **Q**uod etiam gentiles perebant christū
 stum videre p̄ apostolos significat q̄ gētilēs erāt in p̄xi
 mo adducendi ad fidem christi p̄ p̄dicatōem apostolorū.
Et ideo respondit eis iesus venit hora vt clarificetur fi
 lius hominis. **A**d idem adduci potest deuotio sanctorū
 magoz de q̄bus constat q̄ fuerunt gentiles. de his tamē
 dē **B**arthei secūdo q̄ venerūt ab oriente hierosolimam
 dicentes vbi est qui natus est cuius stellā vidimus et ves
 nimus adorare eū. **E**xpectabant em̄ fm̄ doctores cōmu
 niter exponētes ex p̄phetia **B**alaam cum toto eoz popū
 lo xpm̄ venturū ex semie **J**acob. iuxta illud **N**uen. xxij.
 oriet stella ex **J**acob z cōsurgēt hō de israhel z pariet dus
 ces **H**oab z vastabit oēs filios zerb. z erit idumca pos
 sessio eius. **E**t ideo xpo nato vidētes stellā sup mōtē trūz
 phalē edocti sunt ad arripiendū iter offerētes xpo mu

Handwritten note in the right margin:
 dicitur de ista q̄ p̄p̄t in
 tēplū p̄t mōtē p̄t p̄t

Handwritten note in the right margin:
 Informis t̄m̄at p̄t ad 827
 z mōtē p̄t p̄t

Handwritten note in the left margin:
 h̄c p̄t mōtē p̄t
 dicitur de ista q̄ p̄p̄t in
 tēplū p̄t mōtē p̄t p̄t

Aristotelis

Ad cuius responsionē optime valet dictū apostoli ad hebreos vndecimo vbi illas materiā precise tractās de quo aliq̄ sub lege nature fuerint in statu salutis an̄ circūcisione. scz. **Abel Enoch z Noe.** Et postea sub tpe circūcisionis **Abrahā Isaac Jacob Ioseph.** et post legem datam **Moyse Raab Gedeon Barach Sampson** zc. qui p̄ fidē omēs adepti sunt reprobationes eterne salutis. **A**z interponēdo q̄ fuit fides saluans p̄ oibus illis t̄pibus d̄t. q̄ accedentē ad deū scz p̄ fidē de qua dictū est saluans rez scz p̄ adeptione reprobationū. optet credere q̄ est. i. vnus et eternus. fm̄ illud exodi tercio q̄ est misit me ad vos. **E**t q̄ req̄rentibz se remuneratoz sit. **Cui?** rō est. q̄a in oi accessū rōnabilē mobile duo int̄d̄t. s. terminū motus z causam q̄re mouet. **I**n accessū q̄ ad deū q̄ est p̄ fidē p̄ quam arq̄runt reprobationes. terminū est ip̄e deus ad quē optet accedere. causa aut̄ quare hō p̄ fidē mouet in deū est spes remuneratōis. q̄ duo tangunt in p̄dictis. **C**irca illū textū d̄t **Postillator.** q̄ ista duo credere. s. deitate z eius remuneratōne eternā fuit necessariū ad salutē semp̄ apud gentiles nec plus req̄rebat ad salutē gentiliū. qui nullas a deo legē receperunt p̄ter legem nature hec ille. **C**ui cōcordat psalmista dicens. **A**ccedite ad deū et illuminamini. **I**lluminatio aut̄ sit p̄ diuinā grām.

Deinde arguit **Postill.** p̄ra p̄dicta. nā dictū **A**ugustini libro de correctōne et grā videt̄ his p̄rariari. vbi d̄t sic illa fides sana est qua credimus nullū hōiem suē maioris suē parue etatis literariā cōtagio mortis z obligatione peccati nisi p̄ mediatorē dei z hōim̄ **I**hesuz christū. **E**rgo credere in illerū incarnationis sp̄ necessariū fuit ad salutē etiā gentilibz. **R**ūdet **Postill.** vbi supra q̄ misit rōi incarnationis p̄ credere dupl̄r. vno mō explicite. z sic tenebāt credere illi quibz facta est de hoc reuelatio sicut iudeis in veteri testamēto z quibz dā gentilibz. **S**acerdotes tamē iudeoz scripturas intelligētes tenebant magis expresse cognoscere z credere illud q̄ alij. **E**t adhuc in nouo testamēto expressius tenetur christiani ad hoc credendū. q̄ in noua lege p̄fecte explicatū est mysteriū christi. **A**lio mō p̄ credi mysteriū incarnationis implicite. et ad hoc solū tenebant gentiles. q̄ nō erant obligati ad leges moysi. talis aut̄ fides implicite de mysterio incarnationis cōtinet̄ in duobz p̄dictis. q̄ qui credit vnū deū remuneratōne inq̄rentū ip̄m credit ip̄sum habere. p̄videntiā de salute hōim̄ licet modū huius. p̄videntiā explicite nō cognoscat. **M**odus aut̄ p̄ quem deus. p̄uidet salutē hōim̄ nū est p̄ incarnationis mysteriū. hec ille. **I**ste em̄ modus fm̄ doctores est maxime cōueniēs z supposita dei p̄scientia qui illū modū ab eterno definiuit nō fuit alius modus possibilis redēptionis humani generis cū homo soluere debuit z solus deus potuit. **E**t ex quo p̄ q̄ fides incarnationis implicata fuerit in p̄dicta credulitate gentiliū. **S**imile ponit **Postillator** actū decimo sup̄ illo verbo in omni gente q̄ operat̄ iusticiā acceptus est illi. vbi sile aut̄ verius idem argumentū soluendo d̄t q̄ fides mediatoris semp̄ fuerit necessaria ad salutē. sed nō vniformiter om̄i tēpore z om̄ibus populis. **P**ost publicationē enim euangelij omēs tenentur habere fidē explicite de mediatoris z huiusmodi que cōmuniter in ecclesia om̄ibus credenda. p̄ponunt. **A**n̄te vero declarationē diuinitatis christi maiores iudeoz quibus data est lex et p̄phete de istis facientes mentionē tenebant habere fidem de mediatoris minus tamen explicite q̄ in nouo testamento. in quo v̄s

ritas est magis elucidata. minores vero iudeoz adhuc minus explicite z sufficiebat eis ad salutē credere ineliam futurum sicut lex z p̄phete nunciabant. tamen in quodā generali licet significationē legis z p̄phetarum nō intelligerent in speciali. **A**n̄te vero legem z p̄phetas. s. tempore legis nature sufficiebat om̄ibus credere vnū deū remuneratōne bonorum p̄ modū a deo cognitum. **I**deo d̄t ad hebreos vndecimo accedentē ad deū opteret credere q̄ est z inq̄rentibus se remuneratoz sit. **E**t in hoc implicite cōtinet̄ fides mediatoris p̄ quē fit remuneratio bonoz z punitio maloz fm̄ q̄ dicitur **I**ohānis quinto. pater om̄e iudiciū dedit filio. z quia gentibz nō fuit data lex nec p̄pheta. ita talis fides eis sufficit vsq̄ ad publicationē euangelicam. talem aut̄ fidem habuit **C**ornelius z eius domestici. vt satis patet ex textu. **H**ec **Postillator.** **E**x quibus valde clare patet q̄ credere ista duo salz vnū esse deū z remuneratōne inq̄rentibus se sufficit gentibus ad salutē. quia in tali credulitate includit̄ fides incarnationis z redēptionis facte per christum. **E**t sic dicit sanctus **Thomas** in tercio scripto distinctōe vigesima quinta. questione secūda. articulo secundo. q̄ ad fidei mediatoris tripliciter se habet genus humanū fm̄ diuersa tēpora. in primo em̄ statu ante peccatū nō oportebat alij quē hominē habere fidem explicitam de redēptōre. q̄ nō dum seruitus fuit inducta. sed sufficiebat habere fidē implicitam fm̄ cognitionem dei vt scilicet homo crederet q̄ deus prouideret ei de his que sunt necessaria ad salutē. **I**n statu aut̄ post peccatū ante aduentum christi quidam habebant explicitam fidem de redēptione quibus reuelatio facta est. **E**t loquitur ibi de iudeis. q̄a vt dicitur ibidem in solutione ad tercium q̄ gentiles nō peccabant si obseruantias legis non tenerent. et infra de gentilibz loquens. **S**aluabatur tamen inquit in fide implicita redēptōis implicando fidem suam in cognitione dei vel eorum qui ad hoc a deo edocti erant indeterm̄te quicunq̄ illi essent. **T**ercium statum addit doctor de quo nō est nunc ad p̄positū scz q̄ mysteriū incarnationis tenent omēs credere explicite de redēptōre. **S**ed adhuc videt̄ manere argumentū ex dictis sancti **Th.** in tercio scripto vbi supra articulo vltimo. **E**t in secūda secunde. questione. ij. articulo octauo. vbi d̄t q̄ sp̄ de necessitate salutis apud omēs fuit fides trinitatis personaz. **S**z hoc exponēdo d̄t sic. q̄ sic mysteriū incarnationis fuit explicite creditum a maioribz. et quasi obumbzate a minoribz. ita etiā mysteriū trinitatis. **Q**uod tamē valde cōsiderandū q̄ iudei magis ad fidem diuinorum mysterioz obligati nō cognouerūt p̄fecte mysteriū trinitatis. iuxta illud **A**ugustini. sup̄ illud **I**oh. xvij. **P**ater manifestauit nomē tuū hominibz. q̄d exponēs d̄t. nō illud nomē q̄ vocaris deus sed illud q̄ vocaris pater meus. **E**t deinde subdit in eo q̄ deus fecit hūc mundū z notus est gentibz. **I**n hoc q̄ non cū dijs falsis colēdus notus in iudea deus. **I**n eo aut̄ q̄ pater est christi p̄ quē tollit p̄ctm̄ mūdi. hoc nomē manifestauit eis scz hominibz. z sic nō fuit fides trinitatis apud iudeos cōiter. imo ad hoc deprauat̄ q̄ruz possunt tēp̄ veris scripture vbi aliqd̄ sonat de trinitate p̄sonaz. vt ostēdit **Postill.** cū additōre in diuersis passibz. nec ē dubiū q̄n̄ iudei ante t̄ps. p̄mulgate legis christi fuerint in statu salutis. multo q̄ magis gētilēs eodē tpe cū imperfectiori st̄ de de trinitate poterāt eē in statu salutis. **E**st t̄n̄ p̄siderandū q̄ articulo trinitatis p̄sonaz seq̄t ad articulum incarnationis de quo supra dictū est q̄ illum implicite crediderūt. q̄a in

De saluatione

caratio uerbi quod est persona in diuinis non est sine distinctione personarum. In hoc ergo omnes doctores concordant quod sufficit apud gentes yriusque fides implicita per modum supra dictum. Sanctus Thoma autem dicens secunda secunde questionis secunda. articulo quinto. quod homo quantum ad prima credibilia que sunt articuli fidei tenet explicite credere. loquitur post tempus fidei promulgate. quia ante hoc tempus non fuerunt sicut modo articuli distincti

Circa predicta tamen considerandum est. quod quibus iuxta pre allegata multi doctores tenent quod duo predicta scilicet unum deum acque eundem esse remuneratorem sufficit ad salutem gentium ante tempus publicationis euangelij. Tamen sanctus Thoma ad hec unum addit quod etiam requirebatur ad salutem scilicet protestatio illius fidei per aliquod signum exterius. Dicit enim quarto scripto distinctione prima. questione prima. articulo secundo. questione tertia. in corpore. quod post lapsum exigebatur fides de reparatore per quem fieret medicina morbi. et ideo in illo statu non tantum erant necessaria opera que sunt de dicamine legis naturalis. sed etiam aliqua que erant protestationes et signa eorum que ad reparationem pertinebant. et hec erant illius temporis sacramenta ut sacrificia decime et oblationes et huiusmodi. Et ad idem locum doctor secunda secunde questione octuagesima quinta articulo primo. ubi dicit quod offerre sacrificium est de lege naturali. ex hoc concludit in eadem questione. articulo quarto. quod omnes ad hoc tenentur etiam in omni statu. distinguens tamen in corpore questionis de sacrificijs dicit sic. quod duplex est sacrificium. quorum primum et principale est sacrificium interius ad quod omnes tenentur deo scilicet deuotam mentem offerre. Aliud est sacrificium exterius quod in duo diuiditur. nam quoddam est quod ex hoc solum laudem habet quod deo aliquid exterius offertur in protestatione diuine subiectionis. et ad hoc aliter tenentur illi qui sunt sub noua lege vel veteri. aliter illi qui non sunt sub lege. nam illi qui erant sub lege tenebantur ad determinata sacrificia offerenda secundum precepta legis. Illi uero qui non erant sub lege tenebantur ad aliqua exterius facienda in honorem diuinum secundum decentiam ad eos inter quos habitabant. non autem determinate ad hec vel ad illa. Aliud autem est exterius sacrificium quando actus exteriores aliarum uirtutum in diuinam reuerentiam assumunt. quorum quidam cadunt sub precepto ad quos omnes tenentur. Quodaz uero sunt superogationis ad quos non omnes tenentur. Ista supra dicta confirmat beatus Gregorius quarto moralium in principio capitulo tercio. Quod inquit apud christianos ualeat aqua baptismalis hoc egit apud veteres. uel per par uulis sola fides. uel pro maioribus uirtus sacrificij. uel pro his qui ex abrahe stirpe prodierant misterium circumcisionis. Hec ille.

Quantum ad terciu duo faciendia occurrit. primum est ostendere quod uerissimiliter Aresto. duo predicta credit et etiam illam suam credulitatem siue fidem aliquo signo exteriori expressit. Secundo restat soluere argumenta ex quibus apparere possent Aresto. cum alijs per his non fuisse in statu salutis. Primum quidem credendum de quibus dictum est. fuit quod deus sit unus. hoc autem in pluribus locis librorum suorum expresse profert Aresto. Duodecimo enim metaphysice. ultimo capitulo de deo loquens. sicut de principe magni exercitus. entia inquit non uolunt male disponi. pluralitas autem principum mala. unus ergo princeps

autem uniuersi secundum omnes philosophos deus est. cognouit ergo unum deum. Item primo celi dicit. A primo quidem ente quod fuit omnes philosophos est deus de ueritate est omnibus esse et uiuere. his quidem clarius his quidem obscurius. Non dicit a primis entibus. scilicet unum esse principium entium quod est deus. Item ruz duodecimo metaphysice dicit quod corpora celestia que sunt animata secundum eum. ut patet secundo celi. quod uerum est per assiduentiam siue incarnationem uirtutis. mouentur per appetitum primum appetibile. quod secundum omnes philosophos deus est. Et sic ponit unum primum appetibile quod omnia appetunt. Sic etiam ex naturalibus rationibus in summa per gentes. libro primo. capitulo quadragesimo secundo. probat deum esse unum. Illud ergo nouisse philosophos indubitatum est et precipue Aresto. de quo queritur. **¶** Quid etiam Aresto. cognouit deum esse bonorum se requirementum remuneratorem ostendit multiplex eius dictum in diuersis libris. et probatur primo ex libello qui intulatur de pomo et morte. ubi disputans contra uoluptates. sicut et in multis alijs moralibus libris facit. Anima inquit non potest comprehendere scientias diuinas nisi sit purgata ab immundicijs suis. Et infra sequitur quod uerus philosophus debet mortificare omnes passiones eius in hoc seculo. Et post pauca ponit utilitatem illius mortificationis ut scilicet ualeat exultare in tempore quo anima separatur a corpore et appropinquat suo creatori et delectat in claritate sua. Et addit nec inueniet predictorem nec repulsionem. sicut anime que sequuntur sunt uanitates. nec dixerunt uias earum. et he sunt que non possunt appropinquare nec uenire ad locum illum. sed inueniunt contradictonem. et in quo manifeste dicit quod deus est remunerator illoz qui sunt purgati ab immundicijs suis. **¶** Deinde post pauca in responsione discipuli sui Helionis addit quod utilitas hominis in hac uita est ut apprehendat creatorem suum quibusque pueniat ad primum operatorem quod est inceptio omnium inceptorum et omnium principiorum primum. **¶** Deinde describendo in eodem sapienter. pueniens inquit est illi sapienter uocari quod non declinat a uis sapienter et assidit aiam suam et coeret naturam suam. quod iuxta predicta intelligitur de coertione quantum ad desideria carnis. Et sequitur ibi. **¶** Confidit in creatore et reprobat malum ac eligit bonum et non paucescit in morte. Et infra in eodem dicit. quod per pernam apprehendit bonum alterius seculi. in quo uerbo clare notat quod Aresto. habuit spem alterius seculi. Et quia in fine loquens de anima beata. anima inquit erit beata post hanc uitam que non est infecta prauis operibus huius mundi. et intellexit creatorem suum. et ipsa est que reuertitur ad locum suum delictis magnis non cum delectationibus corporis. que sunt despecte. Et continue addit notabile uerbum. uenit anime peccatrici que non habet uirtutem. nec posse redeundi ad locum suum. nec potest ascendere ad patriam suam. quod turpia opera impediunt ascensum eius sursum. Et quibus clarissime patet. quod sicut anima peccatrix non potest remunerari a deo. ita anima munda redit ad deum cum delictis magnis. **¶** Istis multa concordant dicta Aresto. in primo enim libello de bona fortuna dicit non est uerissime deum curam prauorum habere. quod ueritas ueritas est de cura dandi beatitudinem. Sicut apostolus dicit quod deo non est cura de bobus. in quo uerbo notat quod deus non remunerat malos sic bonos. **¶** Item in libro de secretis secretorum ad Alexandrum andrum. capitulo primo dicit. quod deus iudicauit patres arrogantium esse indignos et imeritos ad uirtutum bonum et archanum diuinum. **¶** Item ca. iij. dicit quod rex qui supponit regnum suum diuine legi dignum est regnare et honorifice dari. qui autem in uirtute redigit diuinam legem talis rex prodemabit sicut transgressor siue legis. **¶** Item undecimo capitulo dicit. quod si anima perfecta fuerit in separatione eius a corpore eleuabitur ad conspectum illius

Aristotelis

excellencie cui complacuit. si vero imperfecta deprimitur ad profundū infernoꝝ sine complacencia. ¶ Item capitulo decimoquarto dicitur quod inferiores creature implozant clementiam creatoris. ut ab eis mala auferat. et infra quod deus archana sue sapientie primo reuelauit sanctis prophetis suis. Ex quo patet quod non solum Aristoteles credebatur expedies esse implorare clementiam creatoris ut auferat peccata et remuneret merita. sed etiam archana diuina sanctis prophetis reuelata in fide maiorum credidit. ¶ Possunt ad eandem intentionem diuersi passus suozum librorum allegari. dicitur enim primo ethicoꝝ. quod felicitas principalis speculatiua consistat in contemplatione summi obiecti ad quam tamen dicitur pro hac vita nos peruenire non posse perfecte in quo implicatur quod illa speretur post hanc vitam cum dicitur in tercio de anima. animam immortalem. ¶ Item in decimo ethicoꝝ dicitur quod felicitas est premium virtutis cum autem premium sit melius merito necesse est dicere felicitatem esse aliquid melius virtute in quo significat beatitudinem post hanc vitam. ¶ Item in eodem reprehendit si monidem qui cum hominibus pretermittendam diuinam cognitionem per sua deret et humanis rebus ingentium applicandū dicens quod oportet humana sapere hominem et mortalia mortalem. dicit Aristoteles eum reprobandum quod homo debet se ad immortalia et diuina trahere quantum potest. quia tanto homo fit nobilior quanto plus nobiliori appropinquat. unde et in decimo de animalibus dicit philosophus. quod illud modicum quod de substantiis superioribus percipimus est magis amatum et desideratum omni cognitione quam de inferioribus substantiis habemus. ¶ Ibidem etiam dicitur in sententia. delemus considerare rerum formas et delectari in opifice qui fecit eas. ¶ Item in decimo ethicoꝝ. dicit Aristoteles. quod si intellectus operans et illum curans est deo amantissimus. Et addit ibi quod quia deus habet prouidentiam et curam de rebus humanis. rationabile est quod delectetur circa homines de eo quod est optimum in eis et deo simillimum. Et addit loco correlari. quod deus benefacit his qui amant intellectum et sapientiam. sicut amicus benefacit amico. ¶ Ex quo iterum patet quod sapientes si sententias Aristotelis habent sperare remunerationes a deo sicut amicus sperat coniunctionem ad amicum. consistit autem beatitudo anime in ymagine ad deum. ¶ Item adhuc specialiter magis apparet per veritatem dicendum quod Aristoteles cognouit naturam hominis a sua rectitudine esse destitutam et fractam per contrarietatem duorum appetituum. et sic quodammodo recognouit in se peccatum originale. ¶ Secundo quod deus illam naturam reformaret mouedo creaturam rationalem in bonum si modum prouidentie sue que ipse Aristoteles scire non tenebatur ut supra dictum est. ¶ Primum patet ex tercio de anima. intellectus inquit Aristoteles propter futurum retrahere iubet de eo quod concupiscit propter ipsum iam. id est propter presens tempus. Que Aristotelis propositio similis est dicto apostoli ad Galathas quinto. Caro concupiscit aduersus spiritum. Appetitus enim intellectus qui fertur in bonum si modo se et si omni tempore differentiam. quandoque retrahitur ex consideratione diuinorum preceptorum que quandoque minatur aliquam penam futuram. Ad delectabilia que tamen concupiscit precipit tanquam bona presentia. ¶ Ex quo patet contrarietas appetituum in homine. que est effectus peccati originalis et ex effectu poterant causam cognoscere. Secundum patet. quia dicitur infra in eodem tercio quod sicut sphaera mouet sphaeram. ita appetitus appetitum in quo expresse signifi-

catur quod superior appetitus scilicet intellectus moueat naturaliter inferiori appetitui. sicut superior sphaera inferiori. Cognouit deinceps Aristoteles. quod superior appetitus moueri naturaliter est a deo ad rectificandum hominem in suis operibus. quod per se tractat de bona fortuna. ubi sic inquit Aristoteles. mouet quodammodo omnia quod in nobis est diuinum. instinet enim principium non ratione sed aliquid melius. quid enim virtus erit melius et scia et intellectu nisi deus. hec ille. Et statim addit quod huiusmodi impetum diuinum non expedit consilio virtutis. quia talis instinetus est a principio quod est melius intellectu et consilio. ¶ Ex quo sequitur quod si homines a deo ad bonum operandum mouentur etiam eo appetituum fractura reformet per virtutes acquisitas et a deo infusas. Quod etiam est verisimile in Aristoteles. corrigisse eum tam diligenter describat virtutes morales a secundo libro ethicoꝝ ad sextum. Et diuersis aie primum diuersas tribuit virtutes ut sub freno intellectus mori a deo ut dicitur est prouident. Sunt enim virtutes morales quodammodo forme a ratione alius virtutis implet ut maneat in homine rectitudo moralis. imo si concitatus oino non deperdit credibile est Aristoteles. circa finem vite illa verba dixisse quod coniter de eo dicta famant. Quod ens virtus miserere mei. in quibus Aristoteles. suam imperfectionem deo per modum confessionis recognouisse.

Sed aliqui contra dicta sic obijciunt. virtutes morales de quibus Aristoteles. loquitur non disponunt hominem ad beatitudinem. sed virtutes infusae. si illa rectitudine que fit per virtutes morales nihil prodest salutem Aristoteles. Ratio domini quod duplex est beatitudo quantum ad adpositum sufficit. quodammodo est naturalis practica et scolaria. Principalis enim beatitudo est specularia sicut per primo et decimo ethicoꝝ. loquendo de practica beatitudine que consistit in prudentia iudicialis virtutibus moralibus que in prudentia coniectuntur. ut per vi. ethicoꝝ. stat virtutes morales acquiruntur per se ad illam beatitudinem concurrere. Alia est beatitudo supernaturalis que contingit solum decedentibus in gratia post hanc vitam. Ad illam autem beatitudines duplex est dispositio. quodammodo est propinqua et beatitudini proportionabiliter adequata. et talis consistit in gratia virtutibus infusis ac donis spiritus sancti. Alia est dispositio remota que facit aptitudinem ad consequendum virtutes infusas. et sic per dicitur quod virtutes morales acquiruntur Aristoteles. disponunt ad beatitudinem cum disponant ad virtutes infusas. Sicut dicit sanctus Thomas in secundo scripto distinctione. xxvii. articulo primo. in solutione ad secundum. Postquam enim homo se exercit in moralibus virtutibus per habere firmam confidentiam quod deus ei infundat gratiam. quia facienti quod in se est deus nunquam gratiam denegat. Quod per se ostendit non enim de minus prouidet rebus dispositis in gratuitis quam in naturalibus cum prouidet hanc curam de gratuitis. sed deus in naturalibus sic prouidet. quod si quandoque conditionale necessitate que sumit ex ordine quem deus rebus instituit dispositio corporis humano per naturam. necesse est etiam rationalem a deo creaturam multo magis in gratuitis homini fieri quod in se est semper deus infundit gratiam. ut patet de Cornelio actum decimo et de multis alijs. Nec tamen valet si Aristoteles non posuit aut cognouit de virtutibus infusis. que nunc per christum et doctores noui testamenti sunt expresse notificate quod ideo non fuerit in statu salutis. ex hoc enim sequitur res nullum esse saluatum ante tempus noue legis. quod falsum est. Est tamen considerandum quod Aristoteles non contradicit sententiam theologorum de virtutibus theologis imo videt eandem sententiam aliquo modo dicere septimo ethicoꝝ ubi dicitur quod contra testatur licet multis in sit hominibus virtus heroica per quam generis

De saluatione

lea dicebant homines deificari. quasi non essent filii viro-
rum mortalium sed dei. Sed **Aristo.** illi intellectui reproba-
do dicitur quod non est intelligendum quod homines dicantur heroici quasi
si conuertantur in diuinam naturam. sed propter excellentiam vir-
tutum super modum hominum. In quo dicere videtur quod quandoque ho-
mini est aliquid infusum a deo etiam loquendo de virtutibus.
quia statim addit **Aristo.** quod ista virtus diuina honorabi-
lissimum est virtute humana quam simpliciter virtute nominamus.
Paret ergo quod ibi loquatur de virtutibus aut virtute que po-
nunt hominem supra gradum humanum quod proprium est virtu-
tibus theologis cum ille ex eo digno secundum proportionem sint
principium merendi vitam eternam. que quia altior est
naturalibus ideo eius principium etiam altius est oportet
in **Aristo.** primo ethicorum videtur curam habuisse de
sanctitate in operibus cum dixit duobus existentibus ami-
cis sanctum est honorare veritatem. Sed sanctitas secundum
andronicum peripateticum est que facit fideles et seruantes
que sunt iusti ad deum. sicut doctor in commento ibidem
tangit. **Pater** etiam colligi ex diuersis libris politicorum diuerse
sententie predicis conformes et precipue quantum **Aristo**
les sollicitus fuerit ut institueret virtutem in anima ronal-
li. dicitur enim secundo capitulo primi libri quod quidam homines sunt
incautes. id est non viuentes in communitate hominum. Et
hoc contingit. vel quia talis homo est peior homine sicut be-
stialis vel melior quam homo ut heroicus in quo iterum osten-
ditur quod aliqui habent virtutem supra homines. Et ad idem
valet quod dicitur in septimo libro capitulo secundo. Quia
uis inquit **Aristoteles** vita civilis est communio: tamen
specularia est purior et melior. in qua vita secundum **Euchatum**
homo est separatus a corpore secundum electionem quamuis non secundum
rem. **Teretius** in primo libro secundo capitulo allegato prius re-
probat iniustitiam habentem arma. seuissima inquit est iniu-
sticia habens arma. quoniam sicut bono et iusto homini pru-
dentia potestatem est. arma sunt ad bene operandum. ita ma-
lis et iniustis instrumenta sunt ad male operandum. In quo dicitur
vsum virtutum moralium acquirunt esse instrumenta ad be-
ne operandum in bonis. et ad male in iniustis. In quo con-
format se doctrine apostoli dicens quod bonis omnia coope-
rant in bonum. Similia possunt faciliter videri peruenient
libros parciales eiusdem libri in quibus inter cetera multu-
m notabilia recommendat aristocraticam inter regimina
multorum. in qua virtuosus regunt et inter regimina
regum. **Item** precipue in septimo capitulo decimo sexto. quod inci-
pit natus autem pueris ubi circa medium capiti et infra insti-
tuendo mores iuuenium dicit quod oportet legissatorem et pupilo
quum puta de venerijs et alijs que sunt propter rationem et ho-
nestatem omnino ex terminare a ciuitate. quia ad dicere se
quitur inclinatio et demum factio. Et addit quibus hoc sit
vniuersaliter phitendum magis tamen in presentia iuuenum
qui in prima etate aliquid audientes illud multum ammi-
rantur. ex quo contingit quod ad illa toto animo inclinentur
Addens etiam in eodem textu penam. Si quis inquit faciat
contra huiusmodi preceptum. si liber fuerit non adeptus
atque aliquibus de honestatibus atque verberibus punietur. Si autem
fuerit senior adeptus aliquam dignitatem puniatur in hono-
rationibus seruilibus non decentibus statum suum propter vilitatem
quam operatus est. Et deinde statim addit quod iuuenes sint pro-
phitendi a visione inhonestorum etc. Et post modicum dicit quod iu-
uenes non sunt admittendi ad illa loca in quibus ponuntur
imagines repugnantes alijs lasciuas circa venera sicut fie-
bat in phano veneris quauis lex promittat parietes et ma-

gis perfectos etate ista esse inspectores etc. Et per totum illud
librum et ulterius in octauo notabiliter dirigit iuuenes in
virtutibus secundum omnes etatem sicut pater intuenti. Ex quo
manifeste constat ipsum fuisse virtutis amatorum. que iux-
ta predicta est medium pro fine eterne salutis.

Post hoc quoque videndum est an iuxta doctrinam sancti
Thome philosophi et precipue **Aristoteles** fecerint
de sua credulitate aliquam exteriorum profectionem. Et
quod precipue de **Aristoteles** dicere incepimus singulariter
quo ad eum respondendum est. atque potest etiam ex suis li-
bris satis notari ipsum fecisse aliquam exteriorum profes-
sionem de sua credulitate. Ad quod probandum primo va-
let illud quod dicit **Aristoteles** in libro de secretis secre-
torum ad **Alexandrum** capitulo undecimo. aut apud alios
quos decimo septimo. Possunt inquit homines diuinam
elementiam deprecari orationibus. deuotionibus. precibus. elemo-
sinis. ieiunijs. sacrificijs. de promissis veniam implozant
res ac de reatibus penitentes. et cui dubium quoniam illud **Aristo-
teles** fecerit quod docuit cum taliter non facientes. primo
elenchorum versus finem increpat dicens. quod non semper ho-
mines eadem dicant et volunt. dicitur quidem decoratissimas
orones quibusque orones de diuinis. voluit autem quod potestesse videtur
seque ipalia congregare aut lucris temporalibus insultere. Ad idem
probandum valet dicitur **Aristo.** primo celi ubi dicitur quod ternarius
numerus est numerus deorum. quod scilicet deus colitur sacrificio
thure et oratione. precibus aut sacrificijs et thuris sic manibus
festa prestatio interioris fidei. **Item** tercio in vitis phoz-
de **Aristo.** legitur quod multas conuuluit elemosinas facere
pauperibus in quo recognouit per exteriorum signum se esse subie-
ctum summo enti quod est deus. Et hoc sufficit in ista sententia
sancti **Thome** supra posita. Dicit enim de **Aristo** ubi sus-
pra quod cum per largitionem elemosinarum pauper factus esset hoc
dixit notabile verbum. vniuersum solum incommodum paupertatis se-
pati quod non possit egentibus subuenire. **Item** quandoque repre-
hensus. quod iniquo homini elemosinam daret tradit. nature
non malicie suorum miseratus. **Item** quarto ethicorum loquens
de elemosina dicit quod dona habent aliquid simile dijs et sacramentis.
Propter etiam allegat doctor quod scripto distinctione quarta
decima. **Item** **Aristo.** ultimo capitulo yconomice sue in pri-
cipio recommendat vltimam. quod orauit sibi a deo dari virum
pacificum. Ad idem sonat dictum suum primo thopicorum ubi
dicit quod non est disputandum cum eo qui dicit deos non esse venerandos.
sed tales per vapulationem puniendi sunt. veneratio autem
fit per signum exterius. Et quibus per quod etiam per signum exterius
et exteriorum ope exhibitum recognouit deum esse remunerato-
rem requiritur se. quoniam a pauperibus remuneratio-
nem expectare non potuit. **Item** iterum venerationem dei que fit
in signo exteriori esse faciendam sub vapularis pena indi-
xit. Et istis autem sic positus satis claret illos minus vere
imo minus presumptuose loqui. qui dicunt precipue **Aristo-
teles** et filios phos atque alios pro tempore circumscriptionis et leges
fuisse in statu eterne danationis et post mortem eternaliter
eos esse danatos. **Ponant** igitur orationem suam custodiam timetes ne
dyabolus stet a dextris eorum. qui est propter medietatem et perti-
nacie ne forte id quod **Aristo.** et alij phis quorum dicitur
multi vniuersum sancti doctores attribuere precipue et iniu-
ste concedunt ipsi iuste recipiant

Restat quoque nunc scda pars tercij puncti
soluere scilicet rationes ad opposi-
tum forsan allegadas. quod prima et principalem allegat ex dicitur
beati **Augustini** in terciis. quoniam genera psalmo videlicet. c. xlii.

De saluatione

Secundo ar **Ex** dictis beati Augustini octauo de ciuitate dei caplo duodecimo in fine ubi inter alia dicitur quod Plato et sui discipuli dijs plurimis esse sacra facienda putauerunt. et statim Aristoteles fuisse discipulum Platonis. **R**esponso dicendum quod ibi manifeste loquitur de discipulis Platonis ibidem nominatis scilicet Plotino Amblicio Porphyrio Apulio Afro quem tamen omnibus alijs preponit ac de omnibus dicitur quod libros scripserint de sacris faciendis plurimis dijs ac opinionones suas de his alijs legendas atque promulgandas dederunt. In quibus clare patet quod ipsi de cultu deorum sentierunt. **E**t ex eodem motiuo oppositum dicitur est de Aristotele quod scilicet ipse statuit et opinionem habuit de cultu unius dei cum illud in libris suis expresse reperiat ut supra patuit et infra in solutione argumenti quarti sequentis. vnde in eodem caplo dicitur Augustinus quod Aristoteles fuit excellens fama. quod excellentia tantum surgit ex bonis operibus.

Tercio arguitur **E**t potest colligi ex dictis beati Hieronimi quod in regula berthelemica ad Eustochium caplo vndecimo ubi loquens de vanitate scie mundialis primo loquitur pro Platone sic. nec tamen inquit fatuissime scie finem qui summum bonum est ad quod tenature mouebat intentio. in orbe vniuerso repire se uult quod tamen sancti rustici in heremo latitantes inuenere. **E**t deinde loquitur de Aristotele ad propositum subdit. attende et tu princeps fatuorum Aristoteles et si fueris absque dubitatione. potest dignum grandeque miraculum in tota natura cui pene videtur infusum quicquid naturaliter capax est hominum genus. tamen sapia mundi stulticia est apud deum. si caritas non informat si intellectus non captiuatur ad fidem si cor ad seruitutem christi non inclinatur. **H**ec ille. Sed fatuitas quam attribuit Aristoteli opponit sapientie que est donum spiritus sancti. et per se non impedit a gloria. et sic fuit ista que dicitur dicitur atque eternaliter damnandus. **R**esponso dicendum quod Aristoteles accipit dupliciter. vno scilicet secundum suam personam sicut fuit tradens suam doctrinam ante tempus euangelij christi scilicet tempore Alexandri magni et sic fuit princeps philosophorum. id est illos que sapientiam amabant. sic enim de eo dicitur in autoritate allegata quod Aristoteles fuit potest dignum grandeque miraculum in tota natura. Aristoteles enim per omnes suos libros morales optimas tradidit hominibus viuendi formam iuxta dictam recte rationis a qua si lex etiam vltimè loquendo deuiet. iam non lex est sed iniquitas. **A**lio modo accipitur Aristoteles non secundum personam. sed per Aristotelicis precipue illis que post publicatorem euangelij christi adhuc sue doctrine adhereret tanquam sufficiens per eterna salute consequenda. aut quod christi doctrinam nunquam receperunt sic scilicet gentiles per nullo tempore ad fidem christi uer si. et hoc ex parte eorum culpa sic dicitur Gregorius. quod tamen vel quod accepta abiecerunt. sicut per de magnis per his tempore machameti. que sue fidei adhererunt non apostolice obediens euangelio vel metu potest temporalis aut attracti cupiditatis quas sua secula permitte et approbat. vnde de proprio ingenio perfidetes sicut per de Alchafel Apharabio. Auce. Abenroym et alijs. et sic Aristoteles. quod tamen princeps fatuorum. quod fide christi non acceptantes aut accepta reliquentes non potest habere veram sapientiam infusam que est donum spiritus sancti. et illo modo loquitur beatus Hieronimus in autoritate allegata quod per ex verbis ibi positus. dicit enim expresse quod tamen sapia mundi est stulticia apud deum si intellectus non captiuatur ad fidem. si cor ad seruitutem christi non inclinatur. quod manifeste intelligitur pro tempore fidei publicare. quod tamen solum tenent omnes homines captiua

re intellectum ad fidem et cor ad seruitutem christi secundum modum explicationis in euangelio. vnde si philosophi aliter profumiter euangelicis dicitur. prouiderunt sunt ab eis sicut ab iniustis possessores accipienda atque euangelio veritatis applicanda. **S**i autem queratur. que ratione doctri philosophi ad rationem fatuum et puerile machameti errore deuenerunt post tempus fidei christi publicate. **P**otest dici quod hoc factum sit in pena superbie ac arrogantie. quod tempus sua lege humiles solum accepturos esse dixit Machabei vndecimo. **C**onfiteor inquit tibi pater domine celi et terre. quod abscondisti hec a sapientibus. scilicet huius seculi et reuelasti ea paruulis. id est humilibus. **S**uperbis enim deus resistit et humilibus dat gratiam. **F**uerunt quidem ab initio mundi aliqui homines que salute sua presens se posse credebant ex lumine naturalis rationis absque dei aliquo illustratone et huius in suo errore dimissi sunt. atque in periculosos inciderunt errores. et vtriusque iudicio que reprobis se occurrere et non illis que elata ceruice sibipsum sufficere pernaciter voluntate prederunt quam secundum apostolum ad Romanos primo. cum deum cognouissent non sicut deum glorificauerunt nec gratias egerunt. sed euauerunt in cogitationibus suis. **C**ontingit quidem plerumque ex hominibus demeritis ut in errores pertrahantur. aut in ipsis demerantur. de que perbieque vigesimosecundo. fouea profunda os aliene. scilicet doctrine secundum postulatorum. **E**t statim subdit. cui iratus est deus incidit in ea. **I**tem sapienter dicitur. quod per fidem in illis. scilicet deum intelligit veritatem et sequitur post pauca. **I**mpij autem secundum que cogitauerunt correctionem habebunt. **I**tem ecclesiastici primo dicitur scie religiositas deo placet. **P**otest tamen dici de Auce. quod quis inter tenentes sectam machameti moram traxerit nullo tamen modo mente illi adhesit. **I**n vii. meraphysice caplo septimo Auce manifeste reprobatur beatitudine presens re in voluptatibus ac carnalibus delicijs quam tamen beatitudine post hanc vitam ponit machametus.

Quarto ar. **Ex** proprijs dicitur et sententijs Aristotelis. **A**ristoteles septimo enim politico. Aristoteles. instruens iuuentutem humanam dicitur quod ad phanum veneris non sunt admittendi iuuenes ne fiant in iuuentute incotinetes. **E**t addit quod lex permittit parentes et in etate. perfectos phanum veneris intrare. ex que videtur quod fuerit ydolatra cum ipse etiam videtur cum senibus intrasse phanum in que venus colebatur. **E**t hoc confirmat. quod Aristoteles fuit magister Alexandri magni. que fuit filius putatiuus tamen secundum historicos Philippi quorum tempore claruit Alexander autem fuit ydolatra et cum eundem ab idolatria non retraxit. nec totum populum a phano veneris videtur quod non fuerit in statu salutis. **P**ro cuius solutione potest sciendum est. quod Aristoteles in persona sua non coluit idola. immo illa colit. prohibuit etiam omnibus per modum doctoris. non autem per modum iudicis prout expresse patet in libello de pomo et morte. in quo Helion phus discipulus Aristotelis longam proponens narratorem in patria Aristotelis ac aliorum discipulorum eius primo de corporibus celestibus que motus eorum disponuntur secundum voluntatem diuinam. Deinde loquens de Aue et postea de Abraham dicitur quod Abraham non est sequutus via patrum suorum qui adorabant idola in caram. **E**t post propositionem ab eo factam Aristoteles sua dicta probatur. immo singulariter adiecit quod non sunt idola colenda sed creator spherarum celestium et omnium rerum sicut etiam Helion prederit in sua responsione et inde addit Aristoteles quod homo moriens debet confidere in creatore suo. **E**t si aliqui philosophi hoc non faciunt non solum venerunt ad finem phie. sed ille dicitur sapiens et

Aristotelis

pmisse ad fine phie q̄ coeret natura suā z pfidit i cre
dore suo z reprobat malū atq̄ eligit bonū z nō pauescit
ū mo ite. Et postea addit q̄ oīs scia est sine fructu qm̄
iō puenit ad cognoscendū creatorē suū. Illo supposito
dōm ē ad argumentū q̄ sicut leges humane nō phibent
oīa mala q̄suis id p̄cipu e intendant. qz fm̄ sniam **Ares**
sto. intentio legis est hoies facere bonos. pmittūt q̄des
multa mala leges humane p̄pter pacē seruandā in cōtra
te z qm̄ q̄ ne peiora sequant mala. vt d̄t beatus **Augusti**.
Sic etiā dōz erit de **Aresto.** ip̄e em̄ q̄sū potuit ad op
timos mores oēs induxit hoies. Cū āt ineteratos diez
maloz a phano ueneris. phibere nō potuit suffecit sibi in
struere iuuenes q̄s nūq̄s vidit turpitudine lacessitos. itē
nō dixit **Arestoteles** legem p̄cepisse vt senes phanum ve
neris intrarent sed pmittisse. nō ē etiam certū q̄ **Aresto.**
ibi loquar de icolis terre cū q̄ ip̄e morat̄ ē. s̄ fm̄ mult
ros expositoris loq̄tur de legibz altaz gentiū que phōs
nō habebant nec supnaturalis reuelarōes sicut iudei et
aliq̄ gentiles. **Ad** p̄firmarōem āt de **Alexandro** magno
que nō phibuit **Aresto.** qdā respondēt q̄ **Alexandro**
magnū ydola nō coluerit. z hoc p̄ter duo. P̄mo qz in
epistola **Aresto.** ad **Alexandru** expresse d̄t q̄ creature
debet̄ ip̄lorare clemētia creatoris. vt sup̄ allegariū est in q̄
p̄bo manifeste notat̄ uanitas aut phibitio culture idolo
rum **Alexander** at̄ habuit **Aresto.** sicut p̄cipuū doctorē
put p̄ ex uita phoz. Scdo p̄z idē ex magistro hysto
riaz q̄ d̄t q̄ **Iad** pontifex iudeoz irato **Alexandro** oc
currit induit̄ vestibz pontificalibz z placatus rex subito
de equo descēdit̄ uenerabat̄ antistitē atq̄ cū pace z gau
dio intrauit ciuitatē iherusalē. Et post aliq̄ interposita d̄t
q̄ deo summo ibi obtulerit sacrificiū z p̄cessit iudeis q̄
legibz suis uerent̄ z essent̄ septē annis absq̄ tributo in
quo manifeste p̄z **Alexander** coluit̄ deū iudeoz q̄ ē ve
rus deus. Quia t̄m fm̄ beati **Augustini** decimo octa
uo de ciuitate dei. caplo q̄dragēsimō q̄nto d̄t q̄ **Alexan**
der credebat̄ deū israhel cū falsis dijs colenduz esse sicut
etiā ex sua hystoria colligi p̄t. Ideo aliter r̄nderi p̄t. z h̄
dupl̄r. P̄mo q̄ **Aresto.** nō cōcauit̄ **Alexandro** in ydo
latria. qz **Alexandro** intrate phana ydoloꝝ **Aresto.** deū
celi coluit̄ fm̄ pus allegata. nec t̄m phibuit̄ cultū ydola
tric in **Alexandro.** qz nouit̄ se. phibere nō posse. in q̄ casu
nullus tenet̄ aliū de peccat̄. corrigere nisi habeat̄ pote
statē iudicialē qualē p̄stat **Aresto.** nō habuissē. Et ad h̄
pbandū occurrit hystoria sancti **Danielis** q̄ a deo p̄ do
num p̄phetie z diuersis donis dotat̄ atq̄ p̄ncipal̄ post
regē **Nabucho** donosor adorauit̄ d̄m p̄nes facie suā z
Iherusalē statutis t̄pibz caldeis ydola colentibz. nec t̄m
phibuit̄ aut ipediuit̄ regē ab erectōe statue auree z eius
adoratōe uident̄ se in reprehensione nihil posse. p̄ficere s̄z
poti⁹ regē ad deteriora. puocare. vt d̄t **Postillatoz** **Da**
niel terciō. cui p̄cordat̄ p̄phetia **Amos.** caplo q̄nto vbi
d̄t sic. cognouit̄ multa scelera uestra zc. z seq̄t̄ **Ideo** pru
dens in illo t̄pe cessabit̄. **Postillatoz.** cessans a correctōe
uestra. p̄ eo t̄pe p̄ q̄ nō ē correctōnis spes. Scdo p̄t dici
q̄ si etiā **Aresto.** cū **Alexandro** intrasset phanū ydoloꝝ
sicut aliq̄ absq̄ rōe z fundamēto dicere p̄tēdūt. **Pore**
st r̄nderi q̄ nō intrauerit̄ cū **Alexandro** ad reuerētias ydo
loꝝ. s̄z sicut exequēs suū officiū. habuit̄ em̄ sic qdā dicūt
officiū associandi regē. hoc aut̄ p̄t fieri sine oīni peccato.
Quod p̄bat̄ ex dicit̄ q̄nto regū q̄nto de **naaman** p̄ncipe
syrie q̄ pmittens se uelle ydolis renūciare recepit̄ de ter
ra **israhel** onus duoz burdonū. uolens p̄struere altare

dno i **Syria** atq̄ petiuit̄ a sc̄to **Heliseo** p̄pheta si possit̄
intrare cū rege in templū remmon qd̄ fuit̄ templū ydo
loꝝ in q̄ rex adorabat̄ ydola **Heliseo** qd̄ declarauit̄ ip̄s
Naaman in eodē rextu artēro q̄ haberet̄ officiū sustentā
di regē ubi cūq̄ ambularet ac ip̄e etiā in p̄sentia ydoloꝝ
in templo remmon facere possit̄ nō t̄m adorando ydola
nec ostendendo signū adoratōis **Sustentare** em̄ regem
de se nō erat̄ illicitū z iō potuit fieri intra uel extra tēpluz
ydoloꝝ. Et hoc ē qd̄ post licentiā obtentā **Heliseus** dix
it̄ **Naaman** uade in pace quasi acq̄escens petitiōni sue.
Et ponit̄ **Postillatoz** sile circa hunc rextū **Si** inq̄t̄ aliq̄
puella christiana detenta a sarracenis ēēt obsequio ali
cuius d̄ne depurata ad portandū aliquā prez uestis sue
nō uidet̄ illicitū q̄ portaret̄ eā i phanū machameti sicut
extra. dum t̄m hoc nō fieret̄ in reuerentiā machameti. sed
solū intendēs officiū suum exequi. **Si** igit̄ p̄cedat̄ de
ydoloꝝ. q̄ intrauit̄ cū **Alexandro** ad phanū sic h̄ns associā
di officiū. **Nō** t̄m seq̄t̄ q̄ coluerit̄ idola. Et sic p̄t etiā sol
ui argumētū qd̄ aliq̄ accipit̄ ab **Augusti.** in p̄ncipio l̄s
bri de p̄a religione. vbi d̄t q̄ phi scholas habebāt̄ dissen
tientes z templa cōtia. **Ubi** p̄mo p̄siderādū q̄ tales associā
di s̄ci eodē libro manifeste d̄t de **Socrate** sciebāt̄ opa diu
nis honozibz digniora q̄ ea q̄ in tēplis colebant̄. d̄t et̄
am de **Socrate** **Augusti.** octauiō libro de ciuitate z dei cas
p̄tulo terciō q̄ p̄mas atq̄ summas causas sez ydeales
nō nisi in ym̄ veri ac summi boni dei uolūate ēēt credēs
bat̄. **Uñ** nō eas purabat̄ nisi pura z munda mente posse
p̄spici. Et iō purgandē bonis moribz uire sentiebat̄ in
standū. vt de p̄mentibz libidintibz exonerat̄ animus in
eterna se extolleret̄. naturāq̄ incoꝛporei ac incorūtabil
luminis vbi cause oīm factaz naturaz stabiliter uiuunt
intelligentie puritate p̄spiceret̄. **Quāuis** etiā addit̄
sup̄ postillā **Nicolai** de tira circa psalmū cū inuocaret̄
p̄ponens illud p̄bū **Trascimini** z nolite peccare. dicit̄ q̄
ibi psalmista reprehendat̄ istos q̄ nō reprobabant̄ popu
lum ydola colentem cū d̄t. irascimini sez p̄tra idolatras
q̄ d̄t in cordibz uestris et in cubilibz uestris cōpugim̄
ni. i. doletis de eis in secreto. qz aliud habetis in cordibz
uestris **Hoc** em̄ d̄t de illis q̄ phibere poterāt̄ z nō fece
runt. qd̄ de phis dicit̄ nō p̄t. uidet̄ āt iuxta p̄dicit̄ q̄ **Ares**
sto. seruauit̄ p̄ceptū psalmiste cū subdit̄ sacrificate sacrifici
cū iusticie. i. illa sacrificia q̄ de iure naturali tenemini. q̄
sacrificia **Aresto.** fecit̄ sicut sup̄ dicit̄ ē. z ip̄e pfidit̄ in do
mino z nō in ydolis. **Per** hoc q̄ d̄m ē q̄ q̄suis phi
haberent̄ templū cōe cū p̄lo nō t̄m seq̄tur q̄ haberēt̄ cōez
cultū. sciebāt̄ em̄ phi q̄ seq̄bant̄ lumē naturalis rōnis q̄
sola oīm p̄ma cū ēēt adoranda. vñ notāter ibidē d̄t q̄ nō
phibebant̄ h̄ze templū cōe cū alijs. z iō **Plato** z **Aresto**
teles z alijs phi cultū veri dei in scriptis suadebat̄ quod
sufficit̄ phis z q̄buscūq̄ alijs doctoribz q̄ nō h̄nt̄ aliam
uim coactiuā. **Dicit** em̄ **Plato** in sedrone. imp̄fect̄ q̄des
et minime bonus in infernū abiens manebit̄ p̄fect̄ aure
hinc transiens cū deo. **Uñ** p̄suasit̄ **Epimenides** phs
atheniensibz vt oues p̄uenienti deo imolarēt̄ z desūt pe
stis ab eis. **Uñ** **Augusti.** octauiō libro de ciuitate dei
caplo uigēsimotercio d̄t q̄ **Hermes** trimegistus d̄t q̄
futur̄ t̄ps erit̄ i q̄no apparebit̄ egiptios incastuz pia mē
te diuinitatē sedula religione seruasse. vbi fm̄ **Augusti.**
p̄dixit̄ grām saluatoris q̄ liberat̄ a dijs egiptioꝝ **Item** li
bro decimo capitulo uigēsimotercio. allegat̄ positōem
Porphiri discipuli **Platonis** q̄ a solo deo nos purgari
d̄t ēē possibile in q̄ recognoscit̄ defectus humane nature.

De saluatione

tū pncipio reparatōis. nec poterāt pbi noua tēpla erigere cū pauperes eēt nec hoc a pncipibz pmitterent facere. Etia ab scz templo habito saluari poterant sicut multo tpe populus iudaicus sine templo fuit post circūcūsiōē datā Abrahā vsqz ad tempus Salomonis

Quinto arguit Ex dictis Aristoteles in pbia naturalī. videt em dicere octauo phisicoz ptra fidē catholīcam dicens mundū esse ppetuum. dicit em genesis p^o q^o de^o in pncipio. scz tps ad lrām. creauit celum z terrā et p^o nōs mundū. videt ergo ex hoc qbusdā q^o Aristoteles fuerit de heresi suspect^o. **¶** Circa qd pmo p^o siderandum q^o p^o veritate dici p^o. sicut etiā tenent cōiter oēs doctores q^o Aristoteles i oibz dictis suis i nullo defecerit i aliq^o vere scibili. z addūt notāter in aliq^o vere scibili ppter duo q^o videt Aristoteles dixisse q^o tū. q^o nō sunt vere scibilia dicit nō esse incōueniens q^o circa ea errauerit. Quoz p^o mūm est de eternitate mundi. qd nō eē vere scibile. pbat ex duobus. Primo. q^o fm phos z fm Aristoteles. pmo posteriorum. scia est vltimū. sicut em vltimū est definitio. ita z demonstratio. cū definitio sit mediū demonstratōis. Scz mund^o ē aliq^o d^o singulare. q^o nō ptingit p^oie de ipso aliq^o d^o scibilibz cognosci. Secdo eius nō p^o esse p^oie scia cuius nō p^o sciri cū oīs scia sit p^o causam. sicut patz pmo posterioroz in definitōe scire s^o nō possumus scire causas p^o ductōis mundi ab eterno. aut ex tpe. cū hoc ex nuda dei voluntate dependeat z voluntatē dei scibilibz inq^o rere nō possumus. **¶** Item scdm in quo videt Aristoteles defecisse est q^o in duodecimo metaphisice ponit nūmz substantiaz separataz iuxta nūmz corporoz celestium qd itez nō ē vere scibile. q^o numer^o materialis nō cadit sub arte cū sit singulariū cuius singularitatz pncipiū est materia. descriptio at numeri subaz imaterialiū fm Aristoteles. cum sumatur a corporoz motis est nūm^o merus materialis. quare id ipm etiā nō est vere scibile. Quāuis at p^o dicta a multis seruent. melius tū d^o fm in reuentionē sancti Thome z aloz multoz doctoz q^o etiā in his p^o dictis Aristoteles. vep dixit z p^o miter ad dicta sanctoroz p^o heret^o z doctrinā christi atq^o catholicam. sicut manifeste patz disc^o rrenti p^o singulos libros suos. immo Aristoteles arduissimū nostrē fidei articulu^o videtur terigisse pmo celi. vbi d^o q^o trinitate colitur deus zc.

¶ Ad hoc qd fuit obiectū Respondet q^o Aristoteles. nō intendit pbare q^o mundus nō incepit in tpe p^o creatōnem imo quarto caplo octauū phisicoz d^o q^o oportet mundū esse creatū a deo etiā si sit etern^o. p^oit em eterna hate^o recām. sicut patz de p^oclusionibz demonstratōis. Si em h^o ostēdere conaret rōnes eius nihil valerent. sicut p^o intuentū. Scz intēdit pbare q^o mundus nō incepit p^o viam nature sue naturalis p^o ductōis. sicut etiā aliq^o dicebant. et sic rōnes eius sunt efficaces. quaz vna sumit ex ratōne mouentiū z mobiliū. **¶** Alia ex pte temporis. sic etiā patet octauo phisicoz scdo caplo. z in hoc p^o oia p^o cordat sanctus Thomas in cōmento eodē caplo versus finē. z sic p^o q^o p^o corditer loquutus est cū sanctis doctozibz q^o p^o cedunt mundū p^o naturalē motū nō incepisse. s^o p^o creatōem a deo. **¶** Ad hoc qd adiungit in p^o batōe de heresi. **¶** Dicendū est tripit^o. q^o de rōne heresis videt esse q^o aliq^o d^o dicat ptra fidem datam p^o nāciter. **¶** Primo igit d^o m est q^o Aristoteles in nullo p^o radicit doctrine fidei sue fidelium sit^o cur patz ex statim p^o dictis. **¶** Secdo dato q^o fuisset de in

rentōne Aristoteles dicere q^o simplr fuisset mundus q^o deo creatus ab eterno. nō tamē fuit pro suo tempore re^o rericus tanq^o aliq^o d^o tenens ptra fidem sibi datam. nō em gentilibz sicut iudeis fuit lex data. sicut supra est d^o ctum. vnde cōtra in lege moysi ocreauo phisicoz tenebantur gentiles. z sic ex eoz incredulitate vel contraria positōe heretici dici nō poterunt. **¶** Tercio heresis requirit per^o tinaciam. sicut d^o sanctus Thomas scda scde questōe vndecima. articulo scdo. in solutōe ad terciū. **¶** Sed Aristoteles in sua opinione de eternitate mundi nullo modo p^o tinax fuit. quia d^o pmo copicoz mundū esse eternū est problema neutrum. **¶** Dicit autē p^o blema neutruz ad qd sunt rōnes eque fortes. **¶** Et ideo octauo phisicoz Aristoteles p^o cedit per opiniones aliorum. p^o bando qd nō fuisset necessarium si oñdisset demonstratiue

Sexto arguit Ex dictis Aristoteles duodecimo metaphisice. vbi ponit nūmz substantiaz separataz p^o motus diuersoz corporoz celestium. **¶** Scz hoc p^o rariatur dictis p^o phete Danielis septimo. milia milium ministrabat ei. z decies milies centena milia assistebant ei. vbi ponit magnam multitudinē substantiaz separataz in multo excedentem nūmz corporoz z motuum celestium. **¶** **¶** Dicendum q^o Aristoteles. nō ponit in hoc loco nūmz substantiaz separataz absolute. sed nūmz aiarum nobiliū que dicunt aīe. q^o p^o iungunt corporibz ad mouēdū corpa. Scz nobiles ad diām aīaz rationaliū. q^o q^o ad hoc ignobilis sunt. q^o vniunt corporibz humanis p^o informatōnem et sic ex alteratōne corpis in eis causat dolor tristitia fastigatio z lassitudo. **¶** Nō autē negat Aristoteles. plures eē substantias separatas. immo p^o cedit cuz alijs p^o his aliq^o d^o eē substantias separatas speculatiuas. i. nō iunctas corporibz mobiliū. z aliq^o d^o practicas quas vocant animas. vt supra dictum est. **¶** Et hoc innuit Aristoteles. pmo celi. vbi d^o q^o extra celum sunt entia optimam vitā ducentia. glosa. i. speculatiuam. quod nō intelligitur de animabz nobilibz. q^o illas d^o esse in celo sicut animas corporoz celestium. vt patz scdo celi. quod vep fm intimatōem virtutis nō fm informatōem. **¶** In quo etiā p^o hi cū theologis p^o cordat sicut em theologū ponunt substantias separatas assistentes z ministrantes quas vocāt angelos. vt patz ex autoritate Danielis. **¶** Tra p^o hi ponunt substantias speculatiuas separatas z practicas quas vocant animas.

Septimo at **¶** Aristoteles in multis passibz suoz libroz res^o probat z parupedit dicta magistri sui Platonis in quo videt multum in moribz deficere. cum ipse dicat octauo ethicoz q^o dijs magistris z parētibz nō p^o dari equiuas lens. **¶** Respondet q^o p^o rarietas opinionū nō soluit amicitiam sicut p^o rarietas voluntatū fm p^o m. ix. ethicoz. **¶** Tenent autē discipuli in omī amicitia z honore p^o uerere magistris semp^o in veritate salua. sicut d^o pmo ethicoz duobz existētibz amicis sanctū est p^o honorare veritatem habuerunt at oēs veri p^o hi vnam voluntatē. scz in q^o rere veritatem p^o posse de rebus z moribus. **¶** Cū cum p^o rere veritatē a magistro dictam honoret magister oportz p^o regulā Aristoteles. p^o rere q^o vniūq^o d^o tale z illd magis plus veritatē honorare. **¶** Nec in hoc parupenditur magister. quia sicut d^o Aristoteles. pmo celi. talis reprobatio nō debz fieri ex odio aut ira. s^o p^o elucidatōne veritatis. **¶** Null^o em

Aristotelis

hō dehonora: si deus sibi in honore pponitur. ois āt ve-
ricas a spiritu sancto est q̄ est deus. fieret q̄ p̄ra sanctita-
tem. q̄ iuxta supius allegata. seruat q̄ iuxta sunt ad deū.
si q̄s magist̄r veritati pponeret. et iō Aristotele. in auto-
ritate in argumēto allegata magist̄ris pponit deos. qui
vriq; magist̄ris sunt p̄honorandi.

Octavo Allegant q̄daz. qz Aristotele dixit in
p̄dicamento relatiōis fingere necē
est. Fingere est p̄ra mentē ire sine loq̄. Sed hoc argu-
mentū nimis puerile est cū fingere nō accipiat ibi. p̄ me-
tiri. sic em̄ fingere illicitū est nec vniq; necesse est. s; acci-
pitur p̄ facere seu cōponere. Dicit em̄ in eodē textu q̄
q̄nq; p̄tingit correlatiua nō esse iposita ad q̄relatiua s; b;
cōuertentiā referant. et in illo casu fingere. i. cōponere nō
mīna correlatiuoz necē est. vñ iustificulus nō dī q̄ mentis
ollas luteas sed q̄ cōponit. Sic etiā dī: Amos septimo
capitulo q̄ dñs fuit ficto: locuste.

Hono arguit Contra salutē Are-
stotelis ex dictis Jo-
hannis tercio. vbi dī. nisi q̄s renat⁹ fuerit ex spū et aqua
nō potest introire in regnum celoꝝ. p̄stat autē Aristotele
renati nō fuisse cum baptisim⁹ ante legem christi in vsu
nō fuerit. **Solutio** huius argumēti satis p̄z ex dicit
immo argumētū ex eo qd̄ pponitur soluit seipm. qz re-
mediū p̄ra originale peccatū atq; p̄ncipiū collatiōis
gratie fuit aliud an̄ christi aduentū et legem christi. p̄mul-
gatam. qz an̄ christi legem apud iudeos req̄rebat̄ cir-
cūcisio in vris post octauum diem cum fide christi ven-
turi explicita apud adultos. Sed apud gentiles sufficie-
bat implicita fides remuneratiōis eterne ab vno deo s; m̄
modū deo cognitiū cū exteriori. p̄statiōe. vt supra dictū
est quo ad adultos. Sed quo ad paruulos ante vsu
rōnis sufficit fides parentum relata ad plēn absq; exte-
riori. p̄statiōe. tam apud iudeos an̄ septimū diem. q̄
apud gentiles. vt p̄z per sanctum Thomam in quar-
to scripto. distinctiōe p̄ma. questione sc̄da. articulo sexto.
questi. sc̄da in corpore questiois. **Sed** post verbi in
carnatiōem req̄ritur regeneratiō in aqua et spū ad p̄se-
quendū regnū celoꝝ. **Ratio.** qz p̄ hanc regeneratiōem
efficiunt hōies p̄formes verbo incarnato q̄ est filius dei
naturalis in q̄reum in hac regeneratiōe est aliq̄d sensibis
le correspondens carni. scz aqua. et aliq̄d inuisibile cor-
respondens verbo. scz gr̄a. regnum autē celoꝝ qd̄ est visio
dei p̄ essentiam. cōpetit filio dei p̄ naturam. hōib; autē cō-
petere nō p̄t nisi p̄ adeptōis gr̄am p̄ quā trahunt q̄dam
modo hōies in natura diuina. iuxta illud sc̄da petri deci-
mo. magna et p̄ciosa. p̄missa donauit vt p̄ hoc efficiam̄
ni p̄fortes diuine nature. hoc autē nō p̄t esse p̄ generatiōes
carnalē q̄ solū facit filios hōim. s; sit p̄ generatiōem spūa-
lem p̄ quā. qz homines fiunt filij dei. ex p̄sequenti fiunt
coheredes vite celestis

Decimo ar Ex vbo Johānis septimo
capitulo. nō dū erat spūs da-
t⁹. qz nō dū Iesus glorificat⁹. s; nullus sine gr̄a spūs
sancti. in qnā dāferiā spūs sanctus. p̄t eē in statu salutis
s; an̄ glorificatiōem xpi nō potuerunt eē aliq̄ in statu sal-
lutis. s; p̄stat Aristotele an̄ hoc t̄ps fuisse. **Stud** autē
argumētū sicut etiā p̄cedēs nō solū arguit p̄ra salutē
Aristotele. sed etiā alioꝝ oim an̄ christi gloriofam resur-
rectiōem. Et tñ manifestū est ex testimonio sacre scriptu

re. cui nō s; p̄radicere q̄ an̄ hoc t̄ps multi fuerunt in sta-
tu salutis eterne. **Undecimo ar** q̄ in illo textu loquitur
Johānes de daroe spūs sancti in signo visibili. sicut fuit
datus in festo penthecostes. qd̄ manifeste p̄z ex p̄ceden-
tib;. beatus em̄ Johānes euangelista exponens h̄ ver-
bum christi p̄cedens q̄ credit in me sicut dī scriptura. flu-
mina de ventre eius fluent aque viue. dī sic hoc ar̄ dī-
xit de spū sancto que accepturi erant credētes in eū. vbi
postillatoꝝ q̄nis em̄ apostoli habebant gr̄am spūs san-
cti an̄ illū diem penthecostes. nō tñ ita plene. p̄ter hoc
nō receperant an̄ in signo visibili qd̄ denotat gr̄e plenī-
tudine. Cuius subdit eā. nō dū erat spūs sanctus dat⁹
in tali plenitudine. scz et in signo visibili. qz ieluis nō dū
erat glorificatus. **Ad** hoc em̄ datur spūs vt trahant cor-
da fidelū ad desiderū celestis glorie. Aliqd̄ autē deside-
ratur. qz apprehendit vt possibile. ex hoc autē q̄ christus
glorificatus est p̄cipitur manifeste glorificatiōis hōim
possibilitas. et iō tunc debebat spūs dari in signo visibili
vt p̄ factū exterius adhiberit ostēderet q̄ aditus regni
celestis eēt homini possibilis. **Aristotele** ar̄ et alijs bonis an̄
legē christi et glorificatiōem eius. sicut etiā hoc t̄pe datur
spūs sanctus inuisibilē sic etiā nūc in baptisimo.

Undecimo ar Ex verbo christi Jo-
hānis duodecimo vbi
dī nūc p̄nceps huius mundi eiecit foras. q̄ spūs inhabi-
tauit mundū. **Respondet** beatus Augustin⁹ sup Jo-
hannē. **Ab** vt dyabolū p̄ncipem mundi ita dictū est.
memus. vt eū celi et terre dominari posse credam⁹. **Sed**
mūdus appellat̄ in malis hōib; q̄ toto terraz orbe diffus-
si sunt. Sic q̄ dicit̄ intelligit̄ p̄nceps huius mūdi. i. ma-
loꝝ. q̄ sunt in mūdo. Appellat̄ etiā q̄nq; mundus in bo-
nis. vt dī apostol⁹ q̄ deus erat in christo mundū reco-
ctiās sibi. i. bonos dispsos p̄ mundū et hū sunt ex quoꝝ
cordib; p̄nceps mundi eiectus est foras. **Et** p̄ soluti-
ōe argumēti q̄rit Augustin⁹ s; nūqd̄ de cordib; veterē
iustoz nō ē eiectus foras vt dicat̄ nūc eiecit̄. **Respo**det
q̄ hoc dī. qz qd̄ tūc in paucis hōib; factū est. nūc in mul-
tis magniq; populis futurū eē p̄dictū ē. hec ille. **Cōstat**
em̄ q̄ p̄dicatiōem christianoz totū romanū imperiū
t̄pe beati Siluestri pape et Constantini imperatoris fidē
christi cū gloria recepit qua demones foras eiciuntur

Duodecimo ar Ex autoritate cu-
iusdā doctoris de
ordine fratru p̄dicatoꝝ. Jacobi de voragine q̄ in sermo-
nib; suis dī ponere q̄ Aristotele. apparuit cuidā discipulo
suo q̄ req̄rens qd̄ faceret. Respondit q̄ nihil sciret nisi
penas quas sentire cogeret. s; coactio ad penā atq; inuo-
luntaria penaz portatio solū p̄inet ad infirmū. **Respo**
detur dōm q̄ ista visio nullo mō approbanda videt̄ cum
aliqd̄ p̄tineat cui⁹ o p̄positū tenent oēs doctozes scribē-
tes circa libru quartū sententiā. distinctiōe q̄nta. p̄coꝝ-
diter em̄ dicunt q̄ etiā post hanc vitā in dānatis manet
cognitiō eoz q̄ cognouerūt naturalr p̄ spēs acq̄sitas in
statu hui⁹ vite. **Cui⁹** rō est. qz spēs intelligibiles accepte
de reb; remanent in aīa separata cū sint naturalr p̄p̄tue.
Sed ille spēs nō sunt frustra. opozter q̄ p̄ eas fieri cos-
gnitiōem rez. nec in eo solū credendū erit doctozib; ec-
clesie q̄ euangelio. **Dicit** em̄ Luce decimosexto dānato
diuiti. recordare. qz bona tua recepisti in vita tua. que tñ
p̄stat fuisse dānati. illa ar̄ recordatio ē p̄ cognitiōem intel-
lectualem. ergo considerant ea que hic scuerunt.

De saluatione

Tredecimo Et ultimo p̄t argui ex reuelationibus beate **Brigitte** li/ bzo q̄nto. interrogatōe decimatercia. questione quinta. vbi sic dicit **Petrus** apostolus in iuuentute obliuioſus fuit **Iohānes** ideora q̄ in senectute apprehenderūt veraz sapientiā. qz p̄ncipiū sapientiē q̄ſerunt **Salomon** p̄o iuuenis erat docilis et **Aresto**. subtilis q̄ nō apprehenderunt initiū sapientiē. qz nec gloriſicauerūt ſcie dātōe debuerunt. nec imitari ſunt q̄ ſcuerunt et docuerunt. nec ſibi ſi alijs didicerunt. **Sed** et **Balaam** habuit ſciam quā nō eſt imitatus etc. **Circa** ſolutōem iſtius arguementi eſt p̄mo notandū qz de autoritate iſtius reuelationis multi dubitant nec eſt meum de illius autoritate de finire. hoc vni ſcimus qz fides catholica fundata eſt ſup fundamentū apoſtolorū et p̄phetarū in ip̄o angulari lapide chriſto iēſu. **Quantū** igit iſta reuelatio continet p̄ſortia doctrinē chriſti autētica eſt et ab oibz ſeruanda. **Si** aut p̄tineat aliqua p̄ter illa. et ſi nō p̄tate etia reuelationes p̄ticipiunt q̄ſu ſciz ad bonos mores valere p̄nt ſz ad credendū non cogant. **Iſtis** p̄miſſis reſpondet ad arguementū. qz reuelatio iſta ſil p̄numerando **Salomonem** cū **Aresto**. p̄mo de qz nō apprehenderūt initiū sapientiē qd p̄t intelligi dupl̄r. vno mō q̄ſu ad apprehenſionem nō eſt aut p̄tingere p̄t in via. et ſic nō videt idē iudicium eē de **Salomone** et **Aresto**. qz initiū sapie in via pōt dupl̄r apprehendi. vno. qz eſt ſummū bonū. atqz p̄nceps vniuerſi ac om̄is eſſe naturalis in creaturis. et ſic **Aresto**. etia apprehēdit initiū sapie. vt p̄t ex duodecimo meſtaphiſice et p̄mo celi. **Secūdo** mō in q̄ſu eſt initiū gratiarū. ſciz fidei ſpei charitatē et ſupnaturalē beatitudinis. et ſic **Salomon** apprehēdit initiū sapie q̄ etia in libris ſuis expreſſe de p̄turbis inſuſis ſupnaturalibz ac beatitudine ſupnaturali mētōnem facit. **Poteſt** t̄n q̄ſu ad hoc etiam de **Aresto**. dici qz q̄ſus ex lumine naturalis p̄hie initiū talis sapie inuenire non potuit. t̄n ex iſtinctu diuino. de quo loq̄tur in fine libelli de bona fortuna. **Alio** p̄t apprehēdit initiū sapie q̄ſu ad ſapientiā patrie q̄ eſt beatitudo. et ſic apud doctores in dubio relinquitur de **Salomone**. qm̄ dicunt aliqui eum penituiſſe de peccatis. vt patz p̄ doctores ſcribētes ſup vltimo capitulo. p̄uerbio. **Alij** dicunt eū nō penituiſſe qm̄ tpe ſuo nō fuerūt tēpla idolorū. **deſtruce** q̄ p̄ſtruxit idolis q̄ coluerūt vxores ſui. vt patz p̄ **Doſtillarōe** ſcdo regū ſep̄tmo caplo. **Similr** nullus p̄ſumpſit vnqz p̄ certitudine velle affirmare qz **Aresto** ſit ſaluat. ſz multi conati ſunt tollere p̄ſumptiōnem illoz q̄ dicūt eū p̄naciſ dānarū atqz alios p̄hos gentiles tpe circūciſionis et legis dare. **Et** qz addit. non ſibi ſi alijs didicerūt. q̄ſum ad **Aresto**. p̄t dici qz nec ſibi nec alijs didicit q̄ſu ad ea q̄ ſufficiunt ad eternā beatitudinē q̄ eſt ſua doctrina ſufficenter haberi nō p̄nt. **Didicit** t̄n ſibi et alijs q̄ſu ad ea q̄ naturali lumine cognoſci p̄nt qz doctrina etia multū ſuffragat fidelibz in q̄ſu p̄formis eſt catholice fidei. et iō vniuerſitates chriſtianitatē plus acceptant doctrinā **Aresto** q̄ alterius p̄hi. **Et** qz p̄o ſit addit qz **Balaam** nō eſt ſequutus doctrinā ſuā. **Rūde** rur qz nō eſt aliq̄ mō ſile. qz **Balaam** fuit magus. ariolus et p̄pheta demonū. q̄ſus ad t̄ps inſtructus a bono angelo ad dōm bona de filijs iſrahel et p̄ſperitate eoz et p̄phetiā verā de chriſto. **Maniſeſtū** eſt at qz **Salomon** habuit ſciam a deo per ſpiritum p̄pheticum. **Et** **Aresto** cognouit res p̄ lumen naturale. nō eſt ergo

mirandum qz **Balaam** nō eſt ſequutus ſuam doctrinā de deo et chriſto venturo quam dyabolus maxime odit fuit aut demon. p̄hibet a bono angelo. vt nō impediret reuelatōnem ſuam quam p̄os **Balaam** deus bonis angelis mediantibz reuelauit. cuius occasione ſancti tres reges venerunt adorare dominū chriſtum regem omnium cui ſit gloria in ſecula.

In hac finali p̄te reſtat loqui de vltima parte p̄dicte conſuſionis que fuit qz poſt tempus promulgare legis gentiles ſicut nec iudei poſſunt eē in ſtatu ſalutis. **Et** qz iſta ps nō fuit de p̄ncipali queſtiōe in p̄ncipio mora. ideo breuiſſime deo volente trarabit. **¶** **Vixi** qdē notat̄r poſt t̄ps p̄mulgat̄e legis. qz ſicut beatus **Auguſtinus** diſtinguit tria tempora quo ad obſeruatiōem legalium veteris legis. vni an̄ paſſiōem chriſti in quo legalia habuerunt curſum ſuū. **Secundum** fuit a paſſiōe chriſti vſqz ad diuulgatiōnem euangeliū in quo legalia nō ſolum ſunt mortua ſed etiam ſuantibz mortifera. qz p̄ obſeruatiōem legalium que ſunt figura chriſti venturi aliquis. p̄ſtareſ chriſtū nondū veniſſe qd eſt erroneū. **Similr** poteſt dici q̄ſu ad gentiles colentes vnum deum creatorem omnium. quia cultus eozum fuit licitus et pro ſalute ſufficiens vſqz ad publicatiōnem euangeliū chriſti.

Dubitat pro dictorum declaratiōe quod ſit tempus legis gratie quo oēs homines obligati ſunt ſeruare legem chriſti. **¶** **Reſponſ** detur qz tempus legis gratie poteſt q̄ntupliciter designari. **Primo** quantum ad eius radicē. et hoc tempus fuit in incarnatiōe filij dei. ſicut dicit **Apoſtolus** ad gal. iij. cū veniſt plenitudo temporis miſit etc. **Secundo** quantum ad inſtitutiōnem legis q̄ ad doctrinā et ſacramenta diſpoſitionis. imo facientia gratiam. et ſic t̄ps legis gratie fuit tempus p̄dicatōnis chriſti et inſtitutiōnis ſacramentorum. qz chriſtus omnia ſacramenta etiam in perſona inſtituit ſicut tenent doctores et ſanctus **Thomas** in p̄ma ſede queſtione centeſimo octaua. articulo ſecundo in corpore. **Tercio** poteſt designari hoc t̄ps quantum ad meritū ſm̄ diuinā p̄ſciam et ordinatiōem. et ſic fuit t̄ps legis gr̄e in paſſiōe chriſti p̄ quā deſiniuit deus dari gratiā ſacramenta em̄ fluxerūt p̄m efficacitā ex latere chriſti dormientis in cruce. ſicut em̄ **Eua** de latere **Adē** veteris formata eſt. ita etia de nouo **Adā** chriſto formata ſt̄ ſacramenta. et iō t̄n p̄m̄ abſolutō ſacramental̄ valuit. **Quarto** q̄ſu ad p̄firmatōem in alios. et ſic cepit in die p̄t̄hecoſtes. ſic em̄ lex verus ſm̄ doctores data eſt in monte **Synai** q̄n̄ q̄geſima die exitus ab egipto. ſic lex noua quin̄geſima die educōis de lacu p̄t̄oz. miſer. ſic em̄ lex verus dabat̄ in tabul̄ lapideis ita lex noua ſm̄ apoſtolū in cordibus ap̄loz carnalibz. **Quinto** p̄t designari ſm̄ obligatiōnem q̄ſu ad media ſacramentoz noue leḡs q̄b̄ dat̄ gr̄a. et ſic p̄ cordis dicūt qz an̄ publicatōem euangeliū ſil̄ currebāt circūciſio et baptiſm̄. vt ſynagoga cū honore deſeret ad tumulū **Sz** poſt publicatiōem obligabat oēs hoies lex noua. **Dei** vltren̄ q̄riſ. q̄n̄ fuit illud t̄ps poſt diē p̄t̄hecoſtes. p̄ q̄ ſingulos obligabat lex noua. q̄ſu ad media de lege cōi obtinēdi gratiā. **¶** **Circa** qz tria in ſumma dici

*videtur quod fuit p̄nt
reuelationis Brigitte*



Aristotelis

possunt. **P**rimo q̄ precise velle hoc tēpus determinare presumptuosum est et vires humane scie excedens. sc̄ cundo q̄ hoc vnum p̄ vero teneri potest q̄ aliter id est alio tpe apud diuersos incipit. sic tñ q̄ etiam ante tēpus destructionis iherusalē qd̄ fuit p̄ passionē dñi anno q̄ dra gesimofedo vs̄ circit̄ oēs hoies lex xpi obligauit. **T**ercio q̄ quibudā euāgelii nūq̄ pdicatu est exigentib; eorum demeritis. **P**rimū ex dictis patere pot. qz̄ sil̄ currebāt ad tempus fm̄ b̄m̄ Augu. lex et euāgelii. sup̄ illo ad gal. lathas. ij. restitit ei in facie rē. **E**t ideo iudei etiā dispersi p̄ totū orbem et gentiles seruātes legem nature fuerunt in statu salutis anteq̄ eis euāgelii christi fuit publica tum vel fama euāgelij ad eos puenit. **S**c̄dm̄ sc̄z̄ q̄ istud tēpus incipit aliter apud diuersos sic patz̄. qz̄ statim p̄ passionē christi z̄ missione spūs̄ sancti apli miferūt in iherusalem ibi euāgelii publicantes et aliq̄s baptisantes. sed post mortem beati Stephani. p̄thomartyris fuerunt discipuli dispersi ad pdicandū. vt patz̄ actū. viij. q̄a Philippi qui fuit secūsus dyaconus post Stephanū pdicauit p̄mo in samaria. postea in terra philistinorum. deinde Paulus p̄uersus pdicauit iudeis in damasco et post lustrata arabia redijt damascū. Deinde post annos tres ascendit iherusalē videre Petrū. vt ip̄e dicit ad gallathas p̄mo. Deinde. vt patet actū. xij. Paulus existēs in antiochia segregatus est cū barnaba ad pdicandū gētilib;. eo q̄ indigni se iudicauerūt iudei vite eterne vt ibidem dicit. sic conuersi ad gentes eis predicauerunt vt patz̄. xij. capi. actuum. et infra. recepit paulus primo cum barnaba secundo cū silo magnā partē orbis ad cōuertēdū. Similiter beatus petrus postq̄ sc̄dm̄ hystorias quōz̄ annis vel circiter resedit in iherosolūmis post passionem christi iuit ad antiochiam et resedit in sede antiochena septem annis a qua dum rediret in iherusalem p̄ spūs̄ sancti ammonitus est adire romam. vt opera s̄s̄ monis magib; idē destrueret. sicut prius fecit in antiochia in q̄ p̄gressū irez̄ iuit ad antiochiam circa. xij. annū post passionē christi. In qua via fm̄ magistrū hystoriarum paulus restitit ei in facie qz̄ disernebat cibos. **T**unc venit thoma atqz̄ dedit romanis fidē mittens ad diuersos puincias. diuersos pdicatores ad pdicandū fidem christi. Colonia misit sanctū maternū. immo nicolaus de lyra tener sup̄ illud psalmi. xvij. In omnē terrā exiit son⁹ eoz̄. q̄ fides christi etiā viuente beato Petro fuit pdicata p̄ omes fines terre etiā vltimas. qd̄ sic p̄. qz̄ viuente beato Petro fides christi pdicata fuit vsq̄ ad frāciam. q̄ est in vltimo climate versus occidentē p̄ sanctuz̄ sauianū. vnde in ea pre orbis fundata est ecclia in honorem beati petri viui. sic dicitur quia ip̄o viuente z̄ secreta ē. **C**um igitur apli z̄ alij discipuli exierūt de iherusalē ad pdicandū euāgelii per orbem. sc̄dm̄ q̄ hātes actuum p̄mo. **E**ritis mihi testes in iherusalem z̄ in omni iudea et samaria vsqz̄ ad vltimū terre. Iherusalem autē sita est in medio climate. **E**t ideo sicut euāgelii publicatum est viuente sancto petro vsqz̄ ad vltimū clima versus occidentem. ita etiā intelligendū est versus alias pres̄ mūdi. **C**ui etiā z̄ sonat dicit beati Chrysostomi sup̄ id̄ Matthei. xij. et pdicabit hoc euāgelii regni in vniuerso orbe in testimoniu om̄ib; gentib; z̄ tunc veniet z̄ sumatō ait Chrysostomus. **N**ō ē ante captione iherosolime vbiqz̄ pdicatu sit euāgelii. audi quid ait Paulus. In oem terrā exiit sonus eo p̄. z̄ vides eum a iherusalē ad hispaniā currentē. **S**i autē vnus tantā portionē accepit

excogita reliqui q̄ta opati sint. vnde z̄ q̄busdā scribēs de euāgelio ait. qd̄ fructificat z̄ crescit in omni creatura q̄ sub celo est. hoc autē est maximū signū virtutis christi q̄ in. xxx. annis vel parū amplius euāgelij sermo fines orbis terrarū impleuit. quous em̄ euāgelii vbiqz̄ pdicatus fuerit. nō tamen omes crediderūt. p̄ter qd̄ subdit in testi moniū om̄ib; gentib; id est accusatione hīs q̄ nō crediderunt z̄ cōdemnabūt eos. **C**onueniēter autē postq̄ pdicatu est euāgelium per orbem terrarū tūc iherosolima perijt. vnde sequit. z̄ tunc veniet cōsummatio. i. finis iherosolimoz̄. **Q**ui em̄ viderūt christi virtutem vbiqz̄ refulgentem z̄ in breui tempore orbis terrarū supgressaz̄ quā veniā habere debuerūt in ingratitude pmanentes. hec ille. **I**dem dicit in ecclesiastica hystoria libro. ij. capit. iij. **I**tem aplus idem sentit ad romanos decimo vltima mediū. vbi doctores z̄ corditer dicit sup̄ illo verbo. **S**ed dico nunquid nō audierūt et quēdē in oem terram exiit sonus eoz̄. immo ad litterā fm̄ postillatozem. hoc tenet aplus. verū tamē est q̄ beatus Augustin⁹ textū allegatum. **M**athei. xij. aliter exponēdo dicit. q̄ nullomodo per ipsos aplos euāgelium regni per totum orbem pdicatum est. **D**icit em̄ q̄ sunt innumerabiles barbare gentes quibus nondum euāgelium pdicatum est. **E**t exponit dicitur apostoli allegatum dicens. q̄ hoc verbum exiit qd̄ est preteriti temporis exponitur pro futuro. et ideo exponit illa verba de fine mundi. **G**losa tamē ordi maria vtrūqz̄ dicit saluat sicut etiam beatus Thomas dicit prima secunde questione. cvi. articulo. iij. solutione vltima. et in sententia sic dicitur. q̄ diuulgatio pdicari omis euāgelij potest intelligi dupliciter. vno modo q̄z̄ tum ad fructum pdicationis que est vt in singulis gētib; fundetur ecclesia credentium. vt Augustinus exponit. **E**t ista diuulgatio non erit ante finem mundi. nec precessit ante destructionē iherosolime. **A**lio modo potest intelligi q̄z̄ tum ad famam pdicationis. et sic diuulgatio completa fuit ante destructionē iherosolime discipulis christi per quattuor mundi partes dispersis. vnde dicit circa hoc Hieronymus. non puto aliquā remansisse gentem que christi nomen ignoret. et quāquā non habuerint pdicatozem tamen ex vicinis gentibus opinione fidei non potest ignorare. **S**ufficit autē ista diuulgatio per famam ad hoc q̄ obligari essent omnes homines ad seruandum ea que sunt media ad acquirendum gratiam christi. tenetur em̄ quilibet dum ad vltimū rationis peruenerit de medio salutis sue sollicite inquirere. si cur tener sanctus Thomas prima secunde questione octuagesimanona questione vltima. dicit em̄ ibi sic. q̄ cuius peccato originali non potest stare peccatum veniale. tantum quia postq̄ homo ad rationis vltimū peruenerit tenetur deliberare de seipso z̄ seipm̄ ordinare ad debitum finem. qd̄ si non fecerit peccat mortaliter. verū est tamen q̄ magis generalis fuit discipulorum dispersio in captione ciuitatis iherusalem per Titum z̄ vespasianum. sicut dicit magister hystoriarum in speculo. que facta est ad continuandū euāgelii tunc publicatum aut ad expressius publicandum.

Ut si querat vbi sit hoc tēpus determinatū in euāgelio. **R**ides q̄ Mathei vlti. cū christus dixit. euntes docete oēs gētes. q̄ doctrina venit ad aliq̄s p̄ pdicatores exp̄sse. ad alios atqz̄ p̄ famā. **D**ixi tertio q̄ exigentib; aliq̄rū demeritis eis subtrahit bñficiū exp̄sse pdicatis de q̄ las te loquit Grego. omelia. iij. que incipit. misit iesus duos

homo... fig...

hō quā quis peccat mortaliter...
quod ad p̄...
tō ordinat p̄...
fuit p̄...

De saluatione

decim discipulos . vbi dicitur q̄ discipuli prohibiti sunt per spiritum sanctum volentes in Asia predicare . et tñ ipse spiritus qui pdicationem prohibuit hanc asianoz cor dibus postea infudit . Idcirco ergo prius prohibuit qd̄ postea fecit . quia tunc in illa erant qui saluandi nō erant et qui nec ad vitam reparari merebantur . Sed tamē vri liter eis pdicationis officium subtrahitur ne mererent grauius de contempta pdicatione iudicari . Subtili ergo occultoq; iudicio a quorundam auribus pdicatio sancta subtrahitur . quia suscitari per gratiam non merentur . **Hec ille . et tantum de illo dubio**

Potest p̄positū . scz q̄ lex christi oēs hoies obligabat post tps̄ pdictū . p̄bati p̄mo autoritatib; . scdo rōnibus . **P**rimo autoritatib; veteris testamenti . dr̄ em̄ **D**avid psalmo quadragesimo nono . qui incipit **D**eus deoz loquutus ē . q̄ de vocauit terrā a solis ortu vsq; ad occasum . q̄ psalmus q̄uis fm̄ aliquos hebreos exponat de datione legis in monte Synay . tñ fm̄ postillatores ista expositio p̄t̄ reprobari ex quattuor . **P**rimo qz̄ in principio huius psalmi dr̄ . **D**eus deoz loquitur est et vocauit terrā a solis ortu vsq; ad occasum . et ibi fm̄ hebreos ē sitis versus et in translatione **I**heronimi iuxta hebreum **D**i dationem autē legis **H**oyū nō vocauit dñs terram a solis ortu vsq; ad occasum . sed tñ populum iudaicum cui illa lex data fuit . **S**cdo . qz̄ in hoc psalmo nō fit mentio de monte synay . s; de monte **S**yon cum dr̄ . ex syon spes decoris eius . in monte autē **S**yon data fuit lex euāgelica cū christus ibi in templo docuit et in discipulos . **T**ercio . qz̄ in hoc psalmo fit mentio de reprobatione sacrificio veteris legis . cū dr̄ . **N**ō accipiam de domo tua vitulos . et postea addit . **N**ūquid manducabo carnes thaurorū . **I**n datione autē veteris legis nō fuerunt sacrificia illius legis reprobata . s; potius instituta et approbata . **Q**uarto . quia **R**abi **S**alomon hebreus dr̄ . q̄ iste psalmus ad lrām loquitur de rege **H**essia . i . christo cuius aduentus fm̄ eum erit manifestus et multa mirabilia fient tpe suo . **U**bi fm̄ veritate iste psalmus ad lrām loquitur de rege **H**essia . i . christo dño q̄ vocauit ad legē euangelij terrā a solis ortu vsq; ad occasum . in quo manifeste intelligit q̄ lex christi obligat oēs hoies . et iō in eo psalmo reprobant sacrificia veteris legis q̄ post publicatōem euangelij mortifera facta sunt . **S**cdo p̄t̄ idē ostendi ex p̄phetia **D**alachie p̄mo capto . vbi **D**alachias post reditū captiuitatis babilonice reprobans sacerdotes tēpli et sacrificia eoz . dominus inquit . nō est mihi volūtas in vobis et munus nō suscipiam de manu vestra . et cludit sacrificiū offerendum deo gratū cū dr̄ . ad p̄positū ab ortu solis vsq; ad occasum . glosa . i . p̄t̄ vniuersum . magnū ē nomē meū in gentib; qd̄ fm̄ vep̄ sensum literale intelligit de sacrificio noue legis qd̄ ē mundissimū . et deo acceptissimū ad qd̄ in vobis suscipiendū obligant oēs gentes et in omni loco sacrificabit̄ noi meo et offeret oblatio munda . **S**unt etiā apud oēs gentes aliq̄ christiani hoc sacrificiū offerentes . **S**icut idē p̄t̄ p̄bati ex dicis alioz p̄phetaz . **O**uic̄ em̄ p̄t̄ capto scdo . q̄ singulariter loquutus est de vocatōe gentiū . atq; fm̄ doctores christianos et iudeos hoc capitulū loquitur de tpe **H**essie . cū dr̄ . erit in nouissimis diebus p̄paratus mons dom̄ dñi . i . ecclesia catholica fm̄ glosam . et fluent ad eā oēs gentes . qz̄ aliq̄ de oib; gentib; crediderūt in dñm . **I**n capto vicesimo octauo dr̄ p̄pheta ex ore dñi . i . iudam in fundamentis **S**yon . i . ecclesie . lapide . i .

christū . q̄ dr̄ lapis **D**anielis scdo . q̄ percussit statuā facie sine manib; . vbi hebraica lra hz lapidē angulare in q̄ ungerent iudei cū gentib; . et sic oēs nationes seculorū . **I**tem capto q̄nquagesimo q̄nto vocant oēs gentes ad aquas redēptionis . **I**tem **D**ichec q̄nto in fine dr̄ q̄ deus faciet vltionē . scz gehenne in oib; gentib; q̄ nō audierunt voces apostolorū . p̄t̄ ibi **P**ostillator dr̄ . **P**otest idē ostendi ex scriptura noui testamenti . dr̄ em̄ **J**ohannis tertio . q̄ nō credit iam iudicatus est . qz̄ scz hz in se eam suē manifeste p̄demnatōnis fm̄ glosam . ac si diceret q̄ ille mortuus dr̄ q̄ in se hz sufficientē cām mortis sue . et hoc ē qd̄ infra tangit . **L**ux venit in mundum et dilexerunt hoīes plus tenebras q̄ lucem . eligendo scz tenebras infidelitatis pro lumine fidei . **E**t infra in eodem capitulo dr̄ . nisi quis renat⁹ fuerit ex aqua et spiritu nō potest intrare regnum celorum . **I**tem marci vltimo christus cōmisit discipulis suis q̄ irent non solum in iudeam . sed in mundum vniuersum et pdicarent euangelium omni creature . id est omni homini fm̄ expōnem **G**regoriū . **S**ic etiā dicitur **B**arthei vltimo . euntes docete omnes gentes vnde dicitur **J**ohannis tertio . filius hominis venit in mundum vt saluificet mundum . nō dicit in iudeam sed in mundum . **I**terum **S**ipostolus in diuersis epistolis dr̄ q̄ non est salus nisi in fide ihesu christi . atq; omnes doctores ecclesie in eandem concurrunt sententiam .

Sed quia **A**utoritates doctoz ecclē et al legare ex nouo testamento videtur parum aduersarijs p̄bati . quia illas non recipiunt . **I**deo oportet rationes adiungere in quibus probabitur q̄ lex christi iuste et recte debet omnes homines obligare et p̄suppositis multis que sanctus **T**homas dr̄ in summa contra gentiles . libro primo . tertio capitulo vsq; ad decimum . potest deinde ex quattuor probari . **P**rimo ex parte dantis legem . scz ipsius christi . **S**ecundo ex eius rationabilitate . **T**ercio ex eius perfectione . **Q**uarto ex promissis in lege . **P**rimum potest tripliciter ostendi . **T**ria que debent esse in lege . scz natura legis certitudo legis . et forma legis . **E**t natura legis potest talis ratio sumi . quia de natura legis est q̄ detur a principe . tunc sic arguitur . **U**niuersalis lex scz respiciens omnes hoies debet dari a p̄ncipe omniū hominū . nō em̄ particularis homo potest legem tradere . sed solum princeps hominum fm̄ illud psalmi scdo . **T**ibi dabo gentes hereditatem tuam et c̄ . habuit em̄ christus homo potestatem autoritativam super omnes homines a principio conceptionis sue sed exequutiua post gloriosam resurrectionem . et ideo tunc dixit **M**arci vltimo . **D**ata est mihi omnis potestas in celo et in terra . conuenienter ergo dedit vniuersalem legem . **E**t hoc tangitur **J**ohannis tertio . vbi discipuli **J**ohannis baptiste zelantes pro magistro eorum quasi volentes accusare christum dicebāt **C**ui testimonium p̄hibuisti . ecce hic baptizat . quasi dicerent vsurpat officium tuum . beatus vero **J**ohannes instruens eos multis rationibus ostendit christum eo esse excellentiorem . **I**nter que ad p̄positū . dr̄ q̄ de sursum venit . scz christus quantum ad diuinitatem . quia sic eius origo est a patre . et quantum ad humanitatem . quia sic eius origo ē a spiritu sancto et sic de sursum . **S**equitur super omnes est . scz autoritate et dignitate principatus . **S**ecundo patet idem ex certitudine legis . et potest sic ratio sumi . ille habet dare vniuersalem legem qui habet certitudinem .

Aristotelis

dinem cognoscendi omnia quibus homines ab bonum dirigi possunt cum illud sit finis legis. Sed christus super omnes legislatores habuit certiore cognitionem. quia secundum quod deus habet eandem sciam cum patre. sicut eandem naturam secundum se naturam humanam cognoscit illa que deus cognoscit scia visionis. et ideo etiam potest et potuit christus de altissimis loqui in lege sua. Et hoc est quod dicitur: **Iohannis** tertio. quod de terra est de terra loquitur. id est omnis homo propter christum cuius corpus virtute seminis quod est terra a domino sicut omnia perfecta iuxta. secundo de generatione. et ideo de se non potest loqui nisi de terrenis. quibus aliquid a deo illuminari etiam loquuti sunt de celestibus. christus autem ex propria auctoritate legem dedit. **Harhei** quinto quasi per totum dicit. **Ego** dico vobis legem dando. **Moses** autem legem dando hec dicit dominus. vnde convenienter sub dicitur **Iohannis** tertio. Qui de celo venit super omnes est. scilicet christus ad certitudinem doctrine. **Ubi** ibi additur quod vidit et audiuit. hoc restatur in quo notat cognitionis certitudinem. de quo etiam dixit mulier samaritana **Iohannis** quarto. cum venerit christus annuntiabit nobis omnia. scilicet ad salutem necessaria. **Tercio** patet idem ex forma legis. quod ille qui mens est dator legis vult a quo est forma et inclinatio ad faciendum ea que lege sanctiunt. **Sed** in christo est gratia capitis ab ipso ad singula membra procedens que inclinat ad ea que in lege precipiuntur. convenienter ergo dicitur quod lex christi fuit catholica. **Hoc** est quod addit **Iohannis** tertio. non ad mensuram dedit deus spiritum. scilicet christo homini. quod in homine christo fuit gratia secundum omnem modum quo possibilis est haberi. et sic dicitur quodammodo infinita et sine mensura. **Secundo** principale patet idem ex ratione legis. **Et** per se sumitur. **Ulla** lex dicitur esse contra omnes homines que est maxime rationabilis. et in nullo contra rationem aliquid ponens. **Lex** autem nova est hominum. **Quia** patet quod lex datur hominibus ratione videntibus. dicitur igitur lex rationalis obligare omnes ratione videntes. **Ita** lex nature que est infusa cordibus nostris est exemplata a lege divina. nulla ergo lex divina est contra rationem. **Quia** patet quod precepta sunt maxime rationabilia. quod est rationabilis quod deum que summum bonum tanquam ultimum finem super omnia diligere et proximum sicut seipsum. in quibus dependet universa lex et prophete. **Ita** **Harhei** septimo ubi evangelista ostendens quod sit oratio hominum et audibilis a deo ex preorantis dicit que vultis ut faciat vobis homines et vos facite eis. **Et** istis sicut etiam ex principio patet praeteractanti tam de preceptis quam de consiliis. sacramentis. quod in omnibus sit quedam explicatio legis nature que est infusa meribus humanis a divina et eterna lege derivata. **De** quo etiam beatus **Augustinus** secundo de civitate dei. capitulo septuagesimo octavo. **Nihil** inquit turpe aut flagitiosum spectandum imitandumque proponitur ubi vera dei precepta insinuantur aut miracula narrantur aut divina laudantur aut beneficia postulantur. **Sunt** etiam credibilia rationi multum consona. dicit quidem omnis intellectus quod deus siue primum ens est summe perfectus. **Constat** autem quod nihil de deo credimus quod aliquam eius imperfectiorem figurare possit. **Quia** autem aliqua sunt supra naturalem rationem. non tamen sunt supra rationem fide informatam nec sunt contra rationem naturalem. putant communiter doctores id in suis scriptis lucide deducunt. **Secus** autem de alijs legibus. ut de lege veteri et precipue de lege machabeorum. **In** lege enim veteri admittuntur aliqua que sunt omni-

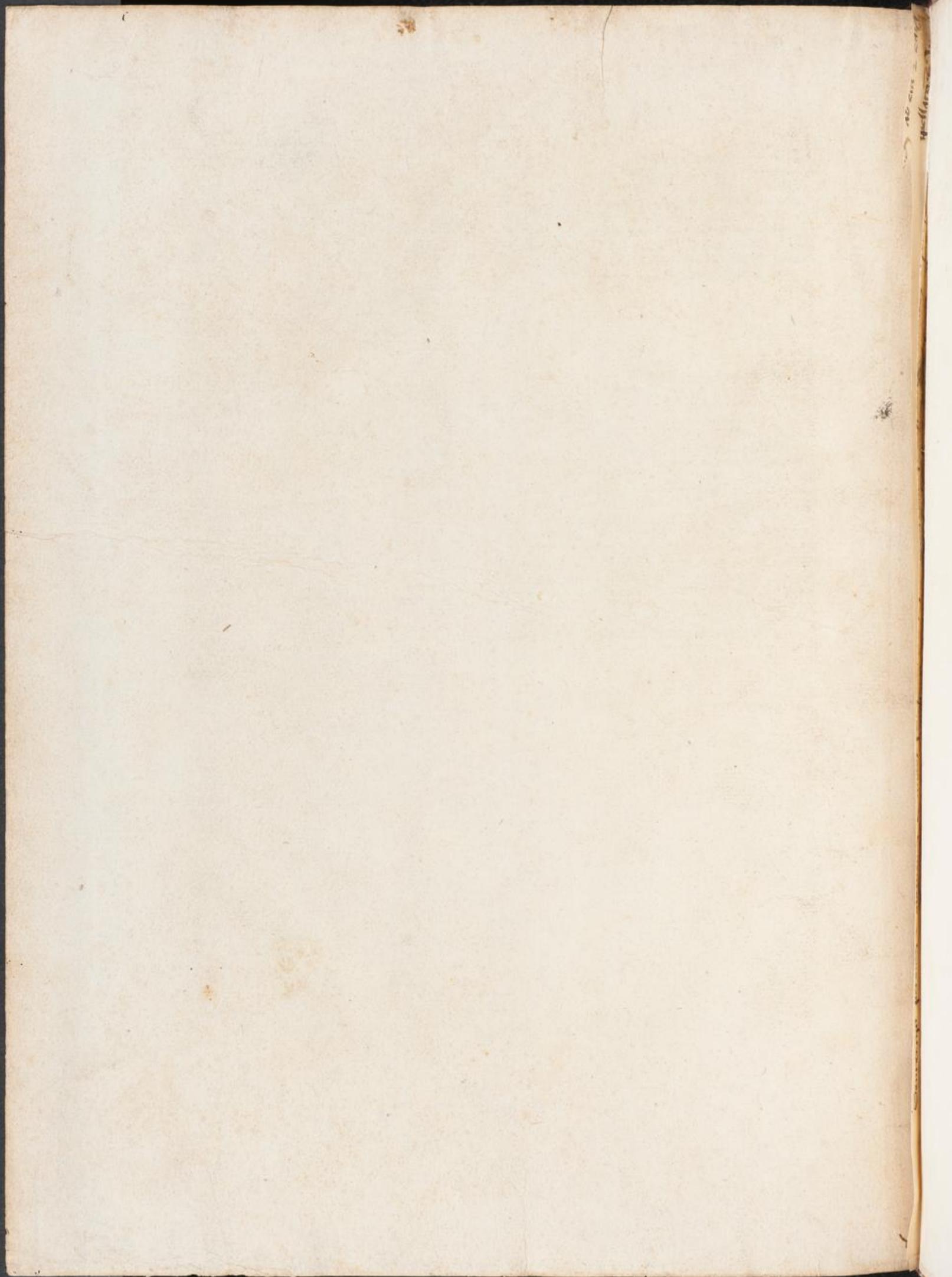
no contra naturalem rationem. quod patet ex duobus. **Primo** de usura cum extraneis. quia contra rationem naturalem est quod denarius pariat denarium. putant dicitur **Aristoteles** primo politico. et ponit idem sanctus **Thomas** quodlibet tertio. articulo decimonono. quia contra naturalem iustitiam est quod idem bis vni vendatur eodem contractu. **Sed** qui mutuat pecuniam iam ex hoc quod mutuat concedit usum pecunie. quia non est distinctus a pecunia. et tamen adhuc pro usu pecuniam recipit. **Secundo**. quia in illa lege permittitur libellus repudij ex causa idebita scilicet propter fedicitatem uxoris. inseparabilis enim viri et uxoris coniunctio est et est de lege nature secundum primam et perfectam sui institutionem. quia est contra bonum prolis quod est principale bonum matrimonij. putant late declarat doctor in quarto scripto. distinctione trigesimaltercia. questione secunda. articulo primo per totum. **Similiter** plura dici possunt de lege machabeorum. ut patet eam videntem. **Primo** enim ponit felicitatem post hanc vitam separatam persistere in voluptatibus delicijs carnalibus vestibus preciosis ortis irriguis quod dicere tam fatuum est ut vix improbarone egeat. imo philosophi solum naturalem sequentes rationem sufficienter id reprobauerunt. **Dicit** enim **Boetius** tertio de consolatione philosophie. **Si** voluptates quecumque beatum facere possent. nihil cause est quin pecudes beate dicerentur. **Item** **Aristoteles** primo ethicorum plane illam opinionem reprobans ostendit quod non in voluptatibus. sed in operatione intellectus circa optimum intelligibile persistat felicitas naturalis. **Si** ergo secundum **Aristotelem** in voluptatibus persistere non potest felicitas naturalis. quanto minus supernaturalis beatitudo que sanctis post hanc vitam permittitur. nec erunt angeli felices quibus cibis et veneris vti non possunt. esset etiam in beatitudine mirabilis feditas que omnino felicitati repugnat cum in ea sit collectivum omnium gaudium. siquidem secundum **Aristotelem** decimo ethicorum. vita que secundum intellectum est sic optima iudicatur. atque intellectum curans deo est amantissimus. pro oppositum ergo vita voluptuosa pessima est. et deo maxime odiosa. non ergo poterunt voluptuosi a deo beatificari. **Sed** cum immundo dyabolo adhibentur in igne et in immundissimo sulphure infernali. **Ad** hoc possent rationes adduci. **Rationes** sancti **Thome** in summa contra gentiles. libro tertio. capitulo vigesimo quinto. **Secundo** pluralitatem uxorum precedit lex illa cui libet secundum facultatem suam. id est quod nutritur per. quod tamen in alio loco **Alchorani** exponit de alienigenis et empiricis. restringit autem christum ad incolas ad quattuor uxores. **Sed** in idem redit quod habere plures uxores secundum sanctum **Thomam** in quarto scripto distinctione trigesimaltercia. questione prima. articulo primo. est contra legem nature. **Quia** quibus non est principale bonum et primum finem quez naturalis ratio in matrimonio intendit. scilicet contra bonum plures. sicut vnam mulierem habere multos viros. est tamen contra secundarium finem eius que est concubatio operis pacifica que cum pluralitate uxorum non stare aut vix stare potest. quod ex hac concubatione tenent sibi mutuo suare fidem que cum uxorum pluralitate esse non potest. **Est** item simpliciter contra naturam sacramenti. ut sanctus **Thomas** ibi declarat. **Quia** ergo matrimonium hominis dicitur esse secundum rationem. non potuit aliquid tempore aliquid plures uxores habere. nisi dispensative. sicut tempore veteris legis quando terra replevit fecunditas. non autem per hoc tempore quando celum replet castitas. **Et** ideo deus **Abel** tantum dedit vnam uxorem. et **Lamech** tanquam bigamum in scriptura plurimum reprehendit. **Deinde** in preceptis machabeorum ponit multa notantur que omnino contra sunt naturali rationi. sicut patet in quodam libro qui dicitur foraliciu fidei libro quarto consideratione quinta

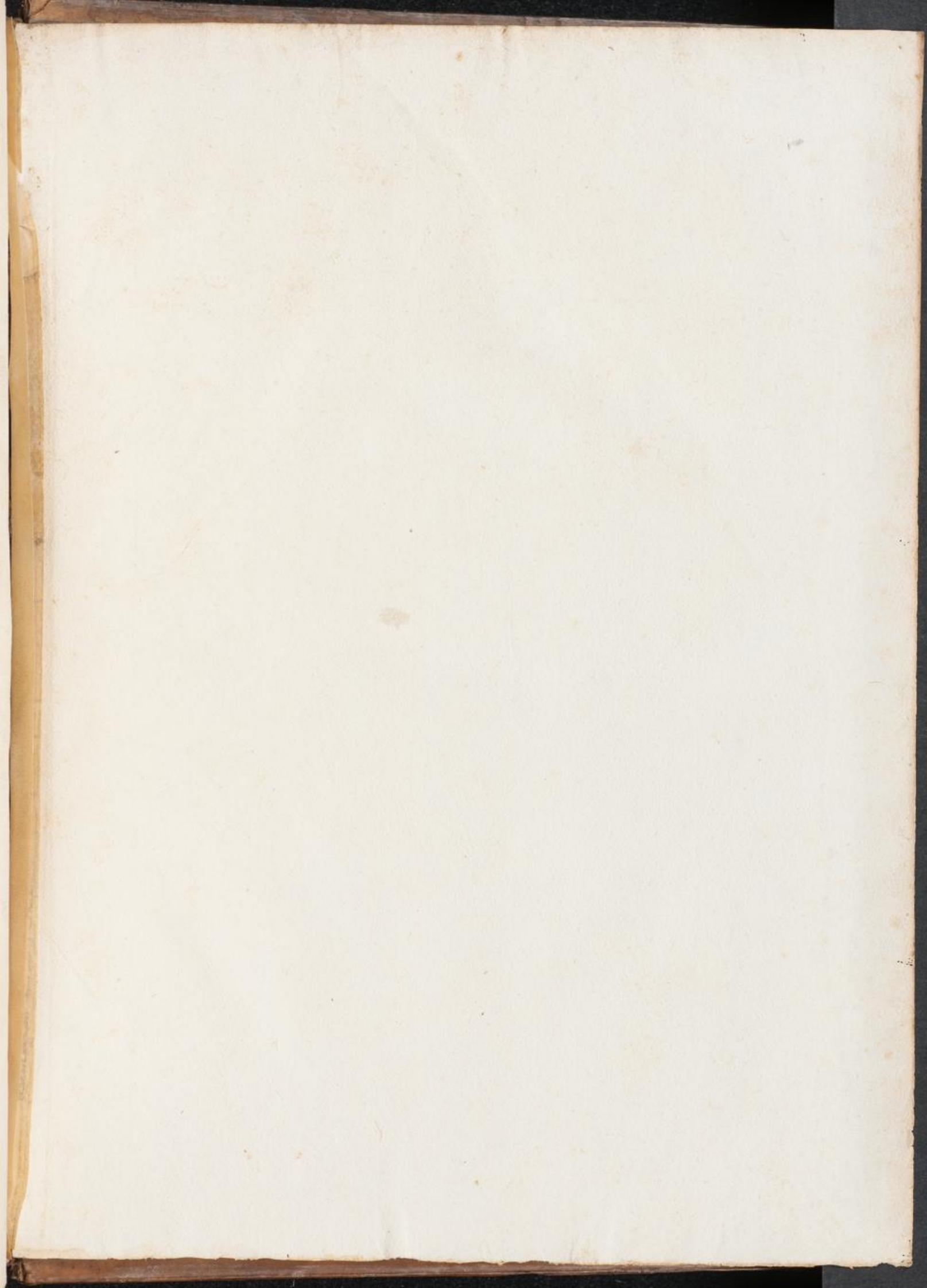
De saluatione Aristotelis

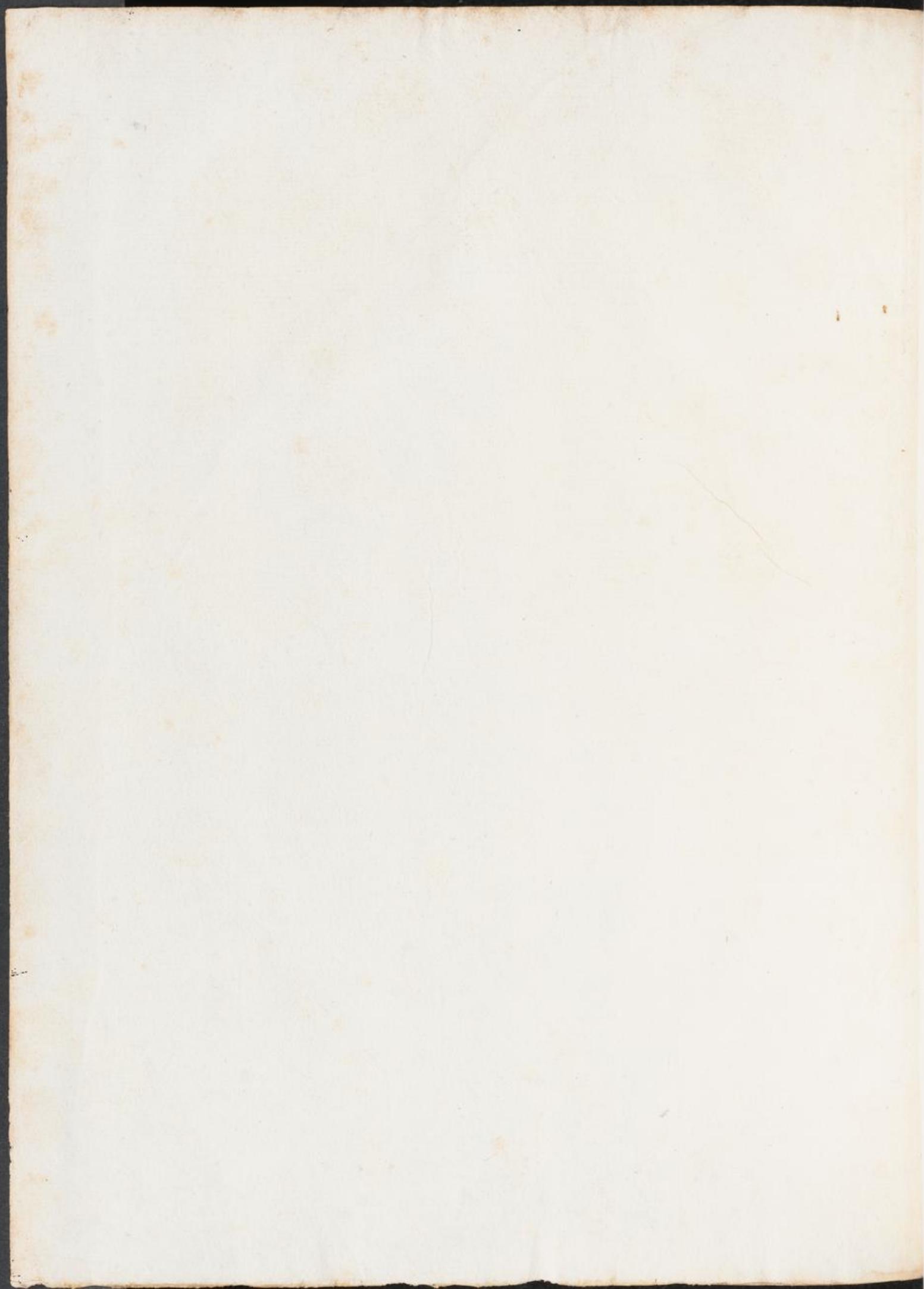
per totū rē. vide ibi. **T**ercio patz idē pncipalr ex legis christi pfectōne quoniā ista pfecte omnia vicia condēnat et omnē virtutem instruit. sicut etiam ad longum patz per sanctum Thomam p̄ma secunde questione censurā octaua per totum. vbi ostenditur q̄ sufficienter ordinauerit actus exterior es et interiores etiā p̄ceptis sup addendo p̄sila. et hoc ē qd̄ dicit psalmo decimo octauo q̄ lex dñi. in noua siue euangelica q̄ pp̄rie dñi est. qz a dño iesu immediate tradita. s; lex vetus in dispōne angeloz vt p̄z actuum septimo. et addit q̄ est immaculata nullo hñs impfectōis maculam. p̄uertens animas. qz ordinat etiā interiores actus aie. nō autē lex vetus q̄ dicit p̄hibere manū. id est opus exterior nō animū. Et sic apostolus ad romanos tercio vocat eam legē factoz. **N**ec obstat q̄ lex vetus ordinabat de p̄cupiscētia vxoris. p̄mi et itez bonoz temporalū. qz fm̄ rabinos iudeoz talis p̄cupiscētia solum p̄hibet fm̄ q̄ apparet exterior p̄ aliqua opa aut verba scurrilia et nō fm̄ q̄ manet in mente. **S**ecdo dicit q̄ quia talis p̄hibito est in paucis et sic p̄ nullo reputat. **T**ercio. qz nō adhibet pena illis p̄ceptis si cur in noua lege. et sic fuit impfecta lex vetus quantum ad moralia. similr q̄tū ad ceremonialia. et hoc tam q̄ ad sacrificia q̄ nō poterant auferre peccata. iuxta illud apostoli ad hebreos vndecimo. impossibile est sanguine hircoz aut vituloz auferri peccata q̄ fuerunt pncipalia sacrificia veteris legis. **I**tez quo ad sacramenta tā q̄tū ad ea q̄ spectabant ad totā multitudine sicut purificatōnes tam q̄tū ad ea q̄ cōpetebant solis viris vt circūcisio tam q̄tū ad ea q̄ p̄ueniebant solis sacerdotib; sicut cōsecratio vinctio. qz nō p̄ferbant grām sine qua hō manet ineptus ad cultum diuinū et ad beatitudinē. Et iō apostolus ad galathas quarto vocat ea egena et infirma elementa. **S**ilr iudicialia erant impfecta et hoc q̄tū ad modum inducendi hoies ad obseruatōez iusticie. qz ille modus fiebat in veteri lege timore pene q̄ est modus hoim pueroz. boni autē hoies ducunt ad iusticiā amore virtutis. **T**erē ex ipis p̄ceptis. qz quādoq; innocentē puniebat et nocentē nō iudicabat. sicut p̄z in homicidio casuasi p̄pter qd̄ sine culpa cogebat aliq̄s ire ad ciuitatē refugij et dimetere domū et possessionē et filios. Et si aliq̄s taliter fugientē de amicis occisi inuenisset extra ciuitatē potuit illum absq; pena legis occidere quod est omni no contra iusticiā. **S**imilr plura possunt dici de lege seu verius secta machameti q̄ ē plena iniusticijs sicut p̄z in alcharano quasi p̄ totū rē. **N**ec mirum. qz incepit a diabolo instigante q̄ post legē christi nō habuit aliū decipiendi modū et p̄ p̄curatōem et dolositatē sargij apostate et data est hoib; nō ex causa diuina s; vt euaderent tributum. de q̄bus vide additōre ad postillam sup apocalip̄sim additōne vnica caplo. xliij. **Q**uarto pncipalr p̄z idē ex p̄missis in diuersis legib;. **S**i em̄ oēs hoies naturaliter tendant in eternā beatitudinē. necessariū erit dicere q̄ ista sit lex q̄ p̄mittit bonū eternū in qd̄ inclinatur oēs hoies sit vltis et catholica. **L**ex em̄ vetus p̄ virtutis premio promittit temporalia bona. **L**ex autē machameti p̄mittit voluptates carnales. **I**sta autē eterna esse non p̄nt. quare ea non p̄t p̄o sine hātere intellectualis inclinatio q̄ est ad omne tps nisi ex errore. vñ p̄z q̄ solum ad legem christi oēs hoies obligant et inclinent nisi aliunde error interueniat. **N**ec mirū. qz ois alia lex vel ē lex seruī dei sicut lex Moysi. vel inimici dei. sicut machameti. **L**ex autē noua est lex domini vniuersoz. sicut supra

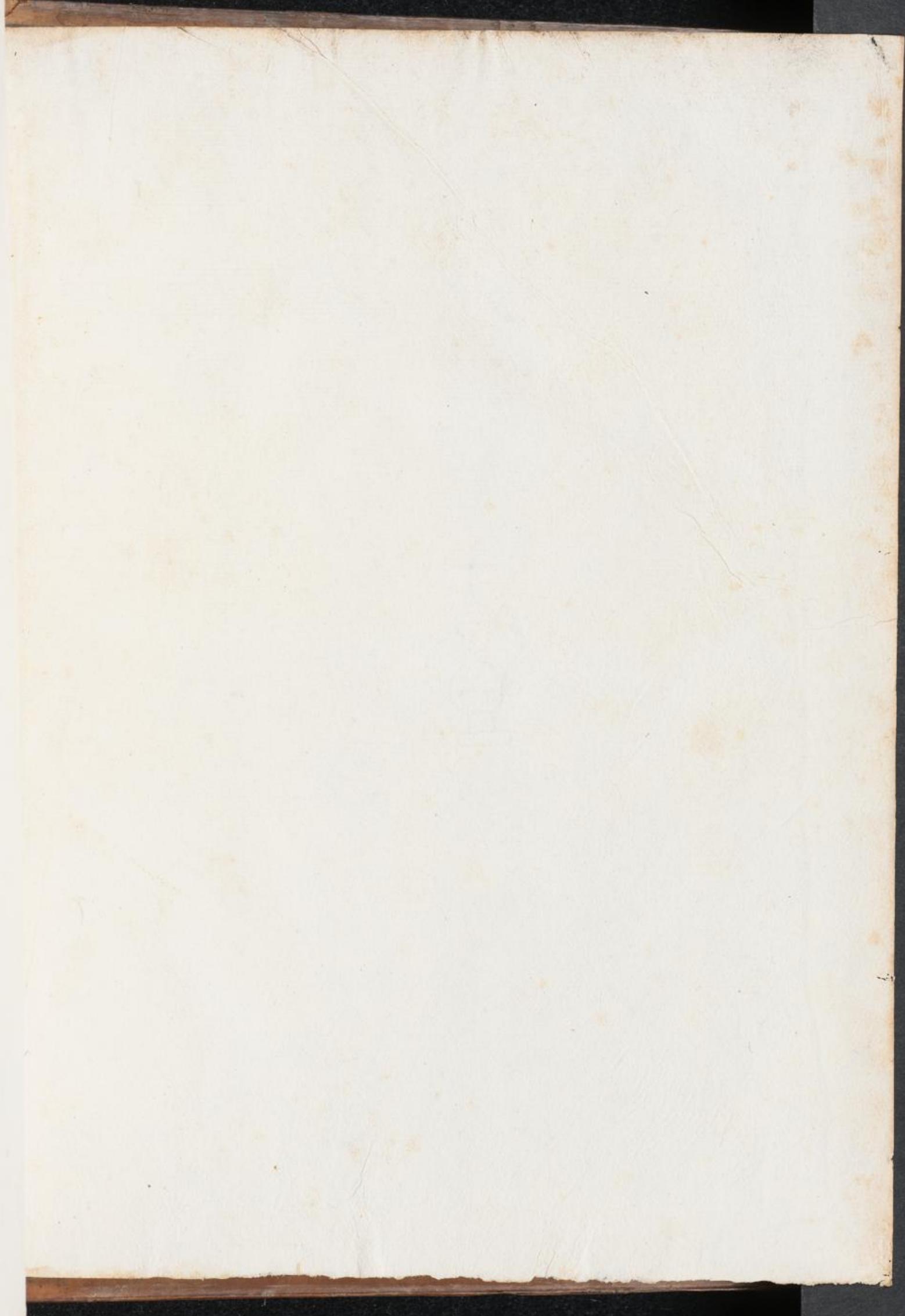
dicitū est. **E**t hoc est qd̄ dicit ad ephesios vltimo. **I**n christo iesu. neq; circumcisio aliquid valet. neq; p̄putium potest sterisq; neutq; aliquid facit ad p̄sequutōnem vite beate q̄ datur p̄ christū. sed noua creatura. id est regeneratio p̄ baptisimū. iuxta illud Iohānis tercio. nisi quis renatus fuerit rē. in quo baptisimo grā datur que est p̄ creationem a deo et de nouo constituit hoim in esse. scz grē quā nobis p̄cedere dignetur in p̄senti et in futuro gloriā deus auctoz oim bonoz in secula benedictus Amen.

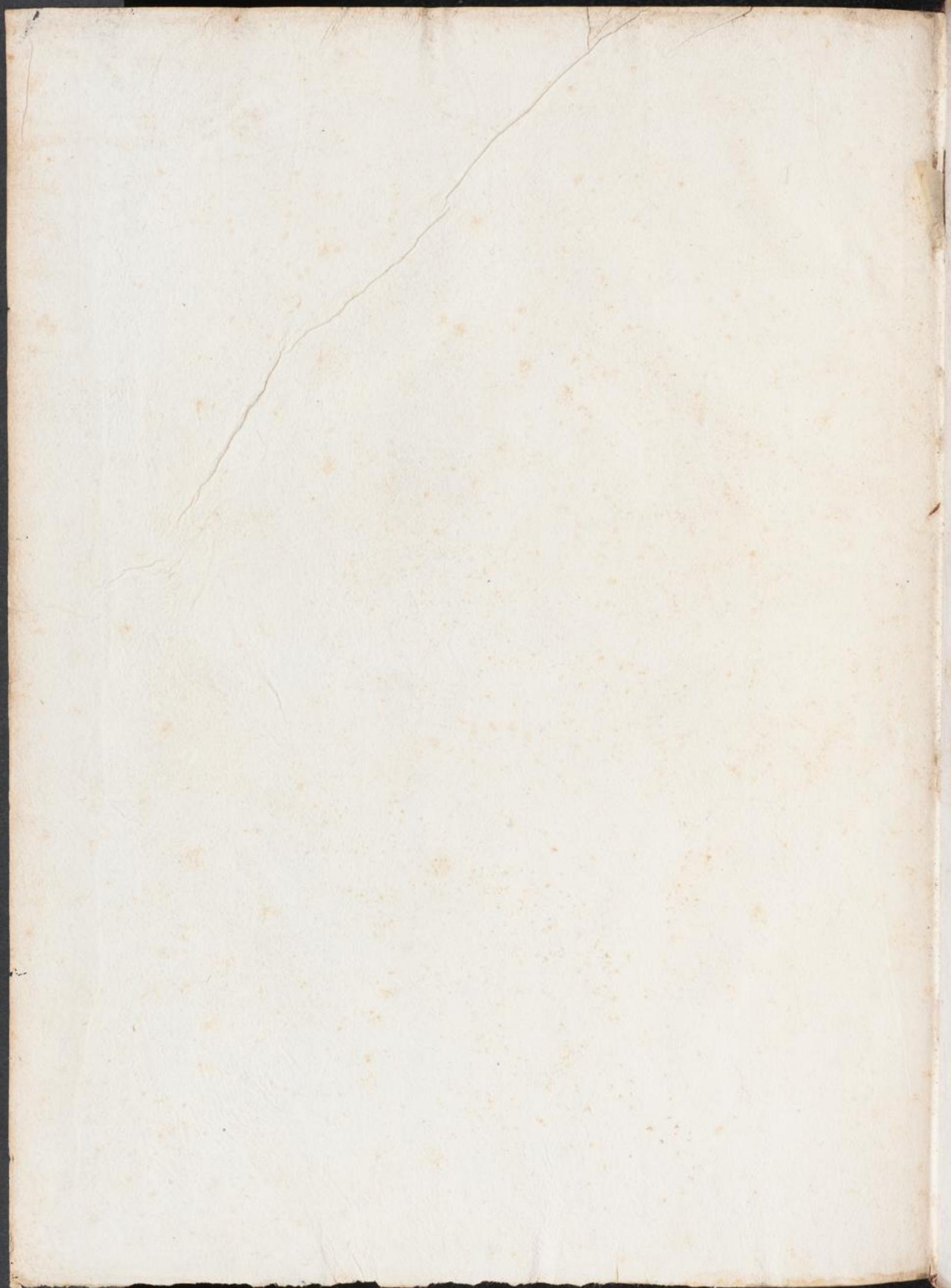
Cum iuxta Cōmentatoris in p̄logo libri p̄physicorū elegantissimā et notatu dignam sententiā. **N**ullus eoz qui erare sequuti sunt Aristotelē oim grecoz sapientissimū vsq; in hunc diem. quicq; suis addidit artib; qd̄ esset dignum hāz pars appellari. **N**ec quispiā in eius verbis inuenit errorem alicuius quātitatis. **E**t talē virtutē eē in indiuiduo vno miraculosum et extraneū existit. et cū hec dispositio in vno reperiat hoie dignus est potius eē diuinus q̄ humanus. **E**tiam sanctus Thomas in plurisq; locis de eternitate mundi loquēs et p̄cipue in octauo p̄physicorū asserit veritatē fidei rationib; Aristotelis efficaciter ipugnari nō posse. nec venit Aristoteles circa mundi p̄petuitatē aut circa intelligentiaz multitudinem censendus hereticus. **I**ccirco venerandus et eximius magister noster Lambertus de Monte sacraz litterarū interpres et scrutator. p̄fundissimus in p̄habita questione ostendit et p̄cludit. p̄babiliter p̄ autoritates scripturę diuine et iuxta saniorē doctoz sententiā Aristotelē summum et p̄hoz pncipem esse de numero saluandoz.











all Theol & Sch 226.

